

ԾԱՆԴԻԿ Կը հրատարակուի Շաբաթ օրերը: — Հա-
աը 40 փարա:

Բաժանորդագիրն կ'ընդունուի — Պոլսոյ համար տարե-
կան 45 դր: Վեցամսեայ 23 դր: Եռամսեայ 12 դր: —
Գաւառացի համար տարեկան 50 դր: Վեցամսեայ 26
դր: Եռամսեայ 14 դր:

Ռուսիոյ համար տարեկան հինգ ռուբլի: Ռուբլի եր-
կերեւոյս համար 12 ֆրանք:

Գաւառներէն դրոշմաւորութիւն կ'ընդունուի:
Միայն երեք թիւ ապառիկ կը զրկուի: Երկու հետեւ
բաժանորդագիրն չը մշարողը կը գողցի թերթը ընդ ու-
նելէ:

Երեսուցման ասորը 2 դր:

40 փարա

ԾԱՆԴԻԿ

Լ Ր Ա Ք Ի Ր

Ազգային, Քաղաքական եւ Գրական

40 փարա

ԾԱՆԴԻԿ Կը հրատարակուի Շաբաթ օրերը: — Հա-
աը 40 փարա:

Առ ՏՅՈՐԵՆ-Հրատարակիչ ՅՈՎՆԱՆ Գ. ՓԱԼԱԿԱՇԻԱՆ
Պօլսոյ, Էսկի-Չաբթիէ, Պէրպէրեան Տպարան

درعليه ده اسكي ضبطيه زقاغده بربريان مطبعه سنده

بالا قاشيان حوونان

HOVNAN PALACACHIAN

Rue Esski-Zabtié, Imprimerie N. Bérbérian
CONSTANTINOPLE

ՇՈՐ ԵՐԶԱՆ — Ա. ՏԱՐԻ. ԹԻՒ 15

ՇԱԲԱԹ

22 ԴԵՍԵՄԲԵՐ 1890

ԳՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ

Օ Դ Ա Փ Ո Ւ Ռ Ի Թ Ի Ն

Սոյն խորագիրը մեզ կը յիշեցնէ այն շըր-
ջաբերական որով 7-8 տարի առաջ, Ազգ. Կեդր. Վարչութեան Ուսումն. Խորհուր-
դին, ամէն ազգային վարժարաններէ՝ ի
մէջ այլոց՝ տեղեկութիւն կ'ուզէր նաեւ այն
ողջպահիկ պայմանաց մասին յորս կը գտ-
նուէին վարժարանք, Վիճակագրութեան
վրայ հիմնաւ թարեկարգութեան մը խոր-
հուրդը կը տեսնուէր այդ շրջաբերակա-
նին մէջ. բայց թէ այդ մասին ո՛րչափ տե-
ղեկութիւններ հաղորդուեցան առ որ
անկէր, չգիտեմք որոշապէս: Ակնհերեւ է
միայն թէ յաջորդ. Ուսումն. Խորհուրդը,
առանց բարեհաճելու շարունակել իւր-
եանց նախորդին սկսածն, ուրիշ ծրագ-
րոց ու խնդրոց հետամուտ եղան. և թէ՛
այս օրէն մինչեւ այսօր ոչ մի նոր բարե-
կարգութիւն տեսնուեցաւ մեր վար-
ժարանաց մէջ ի մասին Գլխաւորական Ա-
ռողջապահութեան: Գլխաւորականք մի և
նոյն փոխարէն պայմանաց մէջ կ'ապրին
գրեթէ ամեն ուրեք. մի և նոյն գարշա-
հատութիւնն է որ կը լնու գլխաւորաց
միջոցաւ, մի և նոյն փոշին, մի և նոյն
աղտոտութիւնը: Ո՛չ միայն նորակերտ
շէնքերն չեն կառուցուիր բարեյարմար
յատակագծով ողջպահիկ կանոնաց հա-
մաձայն, այլ հին դրութեամբ կառուց-
եալ շէնքերուն մէջ գոնէ ուշագրութիւն
չ'ընծայուիր մեղմելու առողջութեան ան-
նշարատ պայմաններն և աւելի առողջա-
րար ընելու միջավայրն ուր կ'անցնեն ա-
շակերտք իւրեանց կենաց մէկ կարեւոր
մասը:

Տեսած եմք գլխաւորներ յորս խնդրուած
լեցուած են աշակերտք մէկ սրահի կամ
մէկ սենեկի մէջ, որք ցած, նեղ ու մութ
լինելէ զատ, խոնաւ են միանգամայն:
Որչափ կարեկցութեամբ կը դիտէ մարդ
գեւատի խեղճ մանուկներն որք կը տա-
ռապին, կը թօշնին, կ'սպառնին հոն մըդ-
ձուկ օդին մէջ. սրտի տէր մէկն զայրու-
թիւ գուրս պիտի լեցնէր անհոգութեան
այդ զոհերն երթալ բաց օդին, արեւուն
մէջ, հոգ չէ՛, անձրելին տակ, ձիւներուն
վրայ վաղվելու, խաղալու՝ փոխանակ օր
առ օր մեռնելու և կամ ապագայ հիւան-
դութեանց սերմեր ստանալու այդ մա-
հարոյր միջոցաւ մէջ. կամ թէ այդ
գլխաւոր մարդ կացնով պիտի քանդէր այն

շէնքերն որք՝ թէ և իրր գլխաւոր շինուած՝
բայց բանտ լինելու անգամ անյարմար
պիտի թուէին մարդասիրաց:

Երկար պիտի լինէր մի առ մի թուել
հոս այն կէտեր ու քննել այն սկզբունք-
ներ որոցմէ կախումն ունի գլխաւորական
շէնքերու առողջարարութիւնը: Ինչ որ
ընդհանրապէս ամէն տեղ ուշագրութիւն
կը գրաւէ և ինչ որ մասնաւորապէս ձգ-
րան եղանակը կ'ընծայէ գիտող աշաց,
զայն միայն կը փափաքեմք ներկայել մեր
ընթերցողաց խորհրդածութեան: Օդա-
փոխութեան վրայ մի քանի բան պիտի ը-
սեմք:

Գիտնոց վարձերն ապացուցած են հաս-
տատապէս որ մէկ մարդ միջին հաշուով
10 խորանարդ մեդր օդի պէտք ունի
մէկ ժամուան մէջ: Այս հաշուով 100 տը-
ղայ պէտք պիտի ունենայ 1000 խորանարդ
մեդր օդի՝ մէկ ժամուան համար, և ո-
րովհետեւ 6-7 ժամ գլխաւորին մէջ փափ-
եալ կը մնան աշակերտք, պէտք կը լինի
նոյա համար 6-7000 խորանարդ մեդր օդ:
Բայց այս համաժամութեամբ ընդարձակ
գլխաւորական շէնքեր ունենալ ո՛չ մի տեղ
կարելի է. և թէ զայդ առաջարկէնք,
գործնականութենէ խիստ հեռի պիտի
գտնուէինք: Եթէ անկարելի է այս, ա-
մենագիւրին է սակայն միշտ վայելել մա-
սամբ գոնէ մաքուր օդ՝ հսկելով դասա-
րանաց ու սրահներու օդափոխութեան,
որ՝ առ ի չգոյէ մասնաւոր միջոցներու՝
կրնայ կատարուիլ պատուհանաց ու դը-
րանց միջոցաւ: Գեղեցիկ եղանակաց մէջ,
մանաւանդ ամառն՝ նուազ կ'ապականի
օդն, քանզի յաճախ բաց կը լինին պա-
տուհանք, և հետեւաբար այդ եղանա-
կաց մէջ այնքան պէտք չ'զգացուիր օդա-
փոխութեան որքան ձմեռն երբ՝ ցրտէն
պատասպարուելու համար՝ դուռ ու պա-
տուհան կը փակուին ամբողջով: Յաւա-
րի է որ տեղ տեղ վարժարանաց մէջ տըն-
տեսք այնքան տեղեւ ու այնքան տմար-
դի են որ երբ ուսուցիչք օդափոխու-
թեան համար պատուհան կը բանան,
նոքա քրթ մնչելով կը փակին զայնս ան-
միջապէս, որպէս զի ըստ կարելոյն քիչ
այրելի սպառի: Ինչպէս այս տնտեսք,
նոյնպէս և շատեր այնքան անձկամիտ են
որ այրելաց սպառումէն անդին ուրիշ
բան չ'են կարող տեսնել, տեսնել թէ ինչ
աւերում տեղի կ'ունենայ տղոց թօքե-
րուն մէջ ու բոլոր կազմուածքին մէջ, թէ
ինչպէս այդ ապականեալ փոշիք օդին

ազդեցութեամբ ժամ առ ժամ, օր առ
օր անզգալապէս կը շնչանի բոցն այնքան
յուսալից կենաց: Եթէ իրագէկ լինէին
նոքա այս ամէնուն, յայնժամ թերեւ ա-
ւելի զգուշաւոր ու իմաստուն ընթացք
մը ցոյց տային և այրելիք հազար ան-
գամ աւելի խնայէին ուսանողաց կեան-
քերուն: Որչափ աննկրելի է հետեւաբար
անհոգութիւնն անոնց որք գիտնալով
հանդերձ մաքուր օդոյ կենսարար զօրու-
թիւն, կը զրկեն աշակերտներն անոր բա-
րեւար ներգործութենէն:

Գլխաւորին շնչառութիւնը պարտիմք
պահպանել կենդանի էակի մը շնչառու-
թեանը պէս, մանաւանդ ձմեռն՝ երբ ոչ
թէ միայն փոշի և արտաշնչեալ կազերն
են որ կ'ապականեն գլխաւոր միջոցը,
այլ և վառարանք կամ կրակարանք՝ որք
մեծ քանակութեամբ օդ կ'սպառեն ան-
տի և թունաւոր կազերով կը բեռնաւո-
րեն զայն: Օդն առաջին անունդն է մար-
դոց. տա՛մք զայն առատապէս մեր ա-
շակերտաց՝ յիշելով միշտ թէ 2 % ապա-
կանած օդն արդէն անյարմար է շնչելու:
Մաքուր օդն աւելի կ'արժէ քան սրուակ-
ներով ձկան իւղ և շիշերով հին գինի:

ՍԵՊՈՒՋ

ԳՈՐԾ ԿԱՅ, ՄԻՋՈՑ ԶԿԱՅ

Երբ որ խնդիրն մեր ապագայ սերնդեան
բարոյական ու մտաւորական զարգացման
վրայ է, և երբ խմբագիր մը կամ գրագէտ
մը՝ ազգային բարոյական թէ՛ նիւթական շա-
հն իրեն նպատակակէտ ունենալով, արդա-
րացի թէ՛ անիրաւ բան մը կը գրէ սոյն տար-
րական խնդրոյն վրայ, միշտ անորժանօք և
հետաքրքրութեամբ կը կարդացուի: Գրելու
է, այո՛, մանաւանդ այն տեսակ տխուր իրո-
ւութեանց վրայ՝ որք հանրութեան բարւոյն
ու յառաջդիմութեան խոչնդոտներն կը լինին:
Ճշմարտութիւնն՝ որքան ալ դառն ու ահա-
ւոր երևի, վերջապէս իրեն մէջ հետաքրք-
րելու մասնաւոր յատկութիւնն ունի:

Հրապարակի վրայ կենսական խնդիր մը կը
յուզուի այս անգամ, բողբոջ ճիշ մը կ'որձա-
կուի կրթութեան անհաւակնութեան վրայ
մեր գլխաւորական շրջանակաց մէջ: Երբեք
գրագէտ մ'ալ տարակարծիք կը հանդիսա-
նայ իւր խորհրդածութեանց ու համոզմանց,
որուն դիտողութիւնք մասամբ այնքան արդա-
րացի ու ակնյայտ կ'երևին, որքան տխուր
իրականութիւնն աչքի առջև կ'ունենամք ա-
մէն օր:

Ամէն անգամ որ վիշտ մը, ցաւ մը կը բա-

ցատրուի ու կ'արտայայտուի, թեր ու դէմ կարծիքներ ու վիճաբանութիւններ կը լսուին միշտ. բայց թէ դորա բուն շարժառիթն որոնել, և յետոյ նորա անմիջական դարմանին վրայ խորհիլ, դուն ուրեք կը տեսնուի:

Նախ և առաջ դիտողութեան արժանի կէտ մ'է թէ՛ մեր դպրոցներու մէջ աւանդուած ուսմանց այնքան ընդարձակ ու չողջողուն ծրագիրք ո՞ր աստիճան կարեւորութիւն և օգուտ կրնան ունենալ աղքատիկ ուսանողին համար, որուն սիրտն վշտերու ահագին բեռան տակ ճմլուած ու ճզմուած, յոյսերու և յոգեբերու անստոյգ ովկէանոսի մը մէջ մոլորուն և խեղալից, տաժանելի և յոգեալման աշխատութեամբ մը վերջապէս ստանալով իւր շրջանաւարտի վկայականն, և հազիւ նետուած գործունէութեան ասպարէզն, դըպրոցական գրասեղաններու վրայ երազած այնքան փառաւոր ապագայներու տեղ՝ կը տեսնէ յանկարծ տխուր իրականութիւնն. — « ցնորք և ոչնչութիւն »: Շուտով կը վերնայ իրմէն այն հաւատքը թէ՛ քիչ շատ զարգացեալ իմացականութեան տէր աղքատիկ չըրջանաւարտ մը, գործունէութեան ասպարիզին մէջ պիտի կարողանայ իւր և իւր ընտանեաց օրական ապրուստն հայթայթել. այս բազմն՝ սակաւուց է վիճակեալ: Գործ մը ինքնիրեն չը ներկայանար միշտ. միջոցն է որ զայն կը ներկայացնէ ու կ'արդիւնաւորէ: Այո՛, գործ կայ, միջոց չկայ, և յետոյ բարոյական ու մտաւորական յարաճուն զարգացման տեսակէտով ալ, մեր դպրոցներն չպիտի կարողանան երբեք չօգտակելի արդիւնք մը ընծայել աղքատի վաւկին համար. զի ի՞նչ օգուտ ունին այն սուր իմացականութիւնն, այն անթափանցելի հանճարն, այն թրթռուն սիրտն՝ զորս թշուառութիւնն իւր վայրագ ճիրաններուն մէջ բռնած ու զսպած՝ կ'արգիլէ նոցա մէն մի շարժումն, մէն մի թռիչն հոգեկան: Գուցէ այդ առաւելութիւններն առաւել ևս վատթարացնեն զիւր վիճակ. զի վիշտ մը այն ժամանակ ահաւոր և անտանելի կը թուի՝ երբ մարդ կ'զգայ զայն իւր զգացմանց թելերուն ամրոզվէութեամբն: Եւ մտաւորական զարգացումն, գաղափարաց ընդլայնումն է որ այնքան սաստիկ զգայնել կուտայ վիշտը մարդուն: Յաճախ կը լսուին ախո՛ւր բացաղանջութիւններ, աղքատիկ շրջանաւարտի հրաբուխ սրտէն դուրս ժայթքած մահահոտ բուրումներու պէս, և կ'անիծեն այն օրերն՝ յորս այնքան տքնած են ուսմանց ու գիտութեանց պաշարներ ամբարեւել իւրեանց մտաւորական հորիզոնի մէջ: Այո՛, այսօր մեր կօշկակարն, երկաթագործն, ատաղձագործն, և վերջապէս շրջուն փերեզակն, բաղդատապէս աւելի երջանիկ և ուրախ են քան այն բազմաթիւ անգործ ու մտացի երիտասարդներն զորս ամէն տարի մեր դպրոցներն առատօրէն կ'ընծայեն ազգին, որովհետեւ թէ՛ և նոքա չ'ունին յինքեանս գիտութեանց և ուսմանց այն բազմազգի առաւելութիւններն՝ որք կը բարձրացնեն իմացականութեան մակարդակն, և որք ի յայտ կ'ածեն նրբին և թագուն զգացմանց այնպիսի թելեր, յորոց կը կազմաւորի ու կ'եղանակաւորի սրտի և հոգւոյ քնարն հեշտաւոր, այլ սակայն գէթ ունին ներքին գոհունակութիւն մը, տեսնելով թէ՛ իւրեանց մարմնական կորուով կը կարողանան ամրոջ ընտանիք մը շահիլ ու կերակրել. և մարդ իւր չը ճանչցած ու չը հասկացած բանին ախիւր չը քաշուր:

Այսու հանդերձ, հարկ է մտաւորական զարգացում մը տալ մեր ապագայ սերնդեան. անուրանալի է այս. մարդ ամէն բանէ յառաջ իւր մարդկային կոչումն ուսումնասիրելու է: Եւ սակայն եթէ մեր դպրոցներու համար ծախսուած այնչափ պատկառելի դուրսեր մեր անխիղճ վաճառականաց (յարգելի բացառութեամբ տնչուչտ) քսակներն պարարելու համար խեղճ և անօթի գրագիրներ հասցնելու և եթէ պիտի ծառայեն, չիտակն ըսելով, շատ ողորմելի գործ մը տեսած պիտի լինիմք: Այսօր Պօլսոյ հրապարակն լի է այդ տարաբաղդ անձանց ստուարագոյն բազմութեամբ. նոցա տխուր և արգահատելի կացութեանց քիչ շատ իրազեկ լինելու համար, բաւ չէ միայն դատել զիրենք իրենց արտաքին երեւոյթէն: Վշտեր կան որ՝ ծածկուած կը մնան սրտի խորխոր անդնդոց մէջ թաքուն և անտեսանելի. նոցա տխուր իրականութեանց քիչ շատ վերահասու լինելու համար, պէտք է աւելի մօտէն դիտել զայնս, և վերջապէս աւելի առնթրեակից լինիլ նոցա: Այո՛, ներկայ ժամանակիս գրագրութիւնն չէ այն բանաւոր և աղատ ասպարէզն՝ զոր պարտիմք ներկայացնել մեր դպրոցաց շրջանաւարտներուն, և յորում կարելի լինի հայի խնդիրն կարգադրել: Խնդիրը կը տարբերի սակայն՝ երբ այս զբաղումն ևս ժամանակին ստանայ իր յարգն ու արժանիք: Գրագրութիւնն այսօր մեր մէջ, վարժապետութեան շատ աւելի յետնեալ կացութեան մը մէջ կը գտնուի, և սորա ապացուցման համար օրինակներ չա՛տ և չա՛տ ունիմք: Հարկ է անոնցմէ գէթ մին յիշել: Երեւակայեցէ՛ք քիչ շատ զարգացեալ իմացականութեան տէր գեռատի երիտասարդ մը, այն ինչ ստացած իւր շրջանաւարտի վկայականն՝ կը նետուի անխիղճ ու անմիտ վաճառականի մը օտիցն ընդառաջ իւր գրագիր, և թէ՛ կ'ուզէք, ըսէք իւր բեռնակիր, այլ սակայն այդ բառով ալ չէ կարելի որոշ գաղափար մը կազմել ստանձնած պաշտօնին վրայ: Օրական տասն և հինգ տարն և վեց ժամ՝ աշխատութիւն մարմնաւոր և մտաւոր, և յետ այնու, գիշերն ալ խոնի մը սենեկին խոնաւ և հեղձուցիչ մթնոլորտին մէջ կծկուել մնալ իրրեւ քնոյ և հանգստութեան ժամանակ. թո՛ղ այն հոգեկան տառապանքներն՝ որք մահուան ուրուականներու նման կը պատկերացնեն միշտ իւրեանց գոյութիւնն գիշերային խորհրդաւոր լուծեան մէջ: Եւ այսչափ զոհողութեանց փոխարէն գիտէք ի՞նչ վարձք կ'ստանայ այդ ողորմելի արարածն. — քսան և եօթն զրուշ շաբաթական վարձք. քստմեղի չէ՞ այս. — և սակայն իրականութիւնն է: Ընդհանուրին համար այսպէս չէ սակայն: Ո՛չ ապաքէն ըստ ռաւկական առածին « նաչարն ուսէ բանջարը »: Աղքատի վաւկին համար ո՞վ կը մոտձէ:

Ամէն արդիւնք իւր պատճառն ունի միշտ: Եւ ներկայ ժամանակիս գրագրութեան յետնեալ կացութեան գլխաւոր շարժառիթներն ալ ահաւասիկ. նախ թէ՛ արդարասիրութեան ու բարեգործութեան նուիրական զգացումներն մեր մէջ տակաւին չ'են արմատացած: Աւելի բացայայտ ըսելով, մեր անխիղճ վաճառականն իւր հաշիւն գիտէ միշտ. — « Տասն վճարել և փոխարէն հարկը պահանջել »: Երկրորդ թէ՛ աղքատի վաւկին միշտ ցաւալի հարկին մէջ կը գտնուի « անմիտի մը երկրպագուն լինել » պաշտօն մը ստանձնելու համար: Հարկ անհրաժեշտ է յեղափոխել սոյն աւերիչ գրութիւն: Հըրա-

պարակագրի պաշտօնն է այն: Բաւ չէ միայն հասուն և բեղմնաւոր մտքեր պատրաստել յետոյ զանոնք մտացութեան քառօխն մէջ գահավիժելու համար. հարկ է գործունէութեան ջիղին նոր զարկ մը տալ: Այո՛, գործ միշտ կայ, գործող ալ կայ, միջոց չկայ, և պէտք է այդ միջոցն ընձեռեն յօժարակամ ամէն կարողութեան տէր անձեր:

Եւստի գտնուած եմ մրցանակաբաշխութեանց հանդէսներու մէջ, յորս դպրոցի տնօրէնն աւ շրջանաւարտս ուղղեալ խրատական երկար ճառով մը չողջողուն բառերով, կարի յուզեալ ողջերթ և փառաւոր ապագայ կը մաղթէ իւր շրջանաւարտից, և յետոյ նոցա անրիժ ճակտից վերայ մէկ մէկ համոյր կը դրոշմէ հոգեյոյզ. իւր թէ՛ ըսել ուզէր աղքատի վաւկին. « ա՛ռ սա համոյրն իրրեւ դըրամագլուխ և գնա՛ քեզ համար փառաւոր ապագայ մը պատրաստէ »: Դառն հեգնութիւն մը չէ սա:

Եւ իւր եզրակացութիւն, ինչո՞ւ չկազմուին նոյն իսկ մեր դպրոցաց հոգաբարձուներու մէջ մասնաւոր յանձնախումբեր՝ ամէն տարւոյ շրջանաւարտից ցուցնելու համար, իրենց կարողութեան սահմանին համեմատ գործունէութեան ասպարէզ մը: Մեք կը կարծեմք որ գէթ այսպիսեալ մասամբ կը բարձուն թշուառութեանց զարհուրելի տեսարաններ՝ որք աղքատի հիւղակն կը քայքայեն, սրտեր կը մաշեցնեն ու կ'ամայացընեն, և փողոցները չափող անգործ ու խեղճուկ երիտասարդաց ստուարագոյն խումբն ևս քան զէս կ'աւելցնեն ի մեծ ցաւ ամէն զգայուն սրտերու:

Սկիւսար ԽԱՂԻԿ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Ք Ն Տ Ա Ն Ի Ք

Մինչ գարուն է, բնութիւն շրթեղ, Լըսեմ՝ քոչնոյն զըւարք գեղեղ. Նա բոյն շինած է նորակերտ, Փափկիկն ի բոյս, ծաղկին ի բերք:

Մինչ կը հսկէ մայրիկն ըզոյց, Իւր ձագուկներն ննուեն ննուէ. Մօր բեւոց սակ ապա ննջեն՝ Ռոնք բռչիլ դեռ ուսած չեն:

Անբարք աջօք դիտէ քոչուն Թիքեւ յուզմանց իւր ձագերուն. Մրսիկն հանգիստ չ'ունի երբէք, Այլ հուսկ ննջէ մայրիկն հէք:

Տեսէ՛ք, հանգչի, պահէ՛ր չըմաղ, Բայց յուզեալ է իւր բունն, աւաղ, Եւրեհի ձագուց երանութեան Իւր բնոյն մէջ իսկ յախտեան:

Մայրենի սէր անգոր քոչնոյն Ճառագայթէ յայդ անձուկ բոյն. Բոյն՝ ուր հանգչի մի ընկանիք, Անմեղութեան յայդ տուն փոքրիկ:

Այգուն ժամն է, ամենք գարբուն, Պատրաստի մայրն բողբոլ գիւր բոյն. Երգն աւճակուի հեղիկ բոչնոց, Մինչ կը բողբոլ իրենց մօր ծոց:

—

Մանկիկ, դու ես ունիս մի բոյն՝ Ուր վայելես երանութիւն. Անդ կը ննջես իրեւ հեղեակ Բո սիրելի մօր բեւոց սակ:

Ս. ԳԱՐԱՄԱՆՅԱՆ

ԹՈՒՌՑԻԿ ՆՇԱՐՆԵՐ

ՄԵՌՈՒՐ ՈՐ ԳՈՎԵՄ ԶԱՆԶՈ

Եւ սակայն պարզ զուգահեռութիւն մը չը կրնար ըլլալ այս . կ'երեւի թէ ժամանակ մը գոյութիւն ունեցող իրերագովական մարմինը որ ի դէպս թէ՛ յանդէպս պահ մը մինչեւ երկինք կը բարձրացնէր իւր անդամները — լուծուած է այլ եւ , և իւրաքանչիւր անգամ ստիպուած է ինքզինքը գովել , առ ի չգոյէ ուրիշ չողովարարաց : Հազիւ աւարտած էինք Արգոյ Գալանթարեանցը , և ահա՛ մեր ձեռքը կ'անցնի նոյն օրաթերթին չարաթ աւուր թուոյն մէջ Հրանս ստորագրութեամբ մի ուղերձ առ ուղարկեալն Տօք . Սանճազճեան և իւր ընտանիքն ուղղեալ . այս Հրանս — որ՛ եթէ չեմ սխալիր՝ ուրիշ անգամներ ևս երեւցած է նոյն թերթին մէջ հօ՞ հօ՞ թէ՛ չեմ յիշեր չօ՞ չօ պատուանմամբ — սխալ հասկցած ըլլալու է այն առածին իմաստը որ կ'ըսէ « մեռի՛ր որ գովեմ՝ գրեք » . մենք որչափ որ գիտենք , մարդիկ ընդհանրապէս մեռնելէն ետք միայն կը ճանչնան հանգուցելոյն արժանիքը և կը դրուատեն զայն , սակայն բնաւ չէինք յուսար տեսնել մէկ մը որ իւր բարեկամին մահուանէն օգուտ քաղէ ինքզինքը գովելու , որպէս թէ ըսած ըլլար բարեկամին . « մեռի՛ր որ այդ առթիւ գովեմ զիս » , և ահա՛ Հրանս մեր չը յուսալը կ'արդարացնէ իւր չարաթ աւուր յօդուածով :

Այդ գրութիւն , որ իւր թէ՛ Տօք . Սանճազճեանի յիշատակին նուիրուած է , չը պարունակէր տող մ'որ իւր խորագրոյն ծառայէ , այլ ոսկեղօծ հապերու շարք մ'է՛ Հրանսին ի հնումն գրած պանդուխտին կեանքէն վերնագրով յօդուածոց գովեստները ը՛ թերցողաց կլկեցնելու . որպէս թէ հանգուցեալ Տօքթօրը ամէն անգամ որ կարգայ կ'ըրար այդ յօդուածները , խելայեղ կ'աւաճանայեց եղբւր ժամերով սենեկի մը մէջ և այնչափ կուլայ , այնչափ կ'աղաղակէ որ աչքերը կ'ուռնին եղբւր , տէ՛հ տէ՛հ տէ՛հ . և ասիկայ ըսողը գիտէ՞ք ո՞վ է . նոյն իսկ այդ վսեմ՝ . յօդուածները գրողը , որ մոռցած ըլլալու է անշուշտ իմաստնայն այն խօսքը թէ « գովեստէ գրեզ օտարն և մի՛ քոյ բերան » . եթէ իրօք Տօքթէօրը այդչափ կուլայ եղբւր այդ չոր ու ցամաք գրութեանց վրայ , թուի թէ մասնաւոր տրամադրութիւն մ'ունի եղբւր լալու . եթէ ոչ , բոլորի մը որ ի թիւրքի չէ մեծցած անշուշտ և իւր պաշտօնին իրմամբ ժողովրդեկան ամէն խաւերուն թշուառութիւնները քեզմէ , ինձմէ և ուրիշներէն հազարաւոր անգամ աւելի սերտած , տեսած և չօրհանած է , չը կրնար , Պ . Հրանտ , քու գրած անլի տողերու վրայ օրերով լալ . մենք ալ կարգալու ձանձրոյթ ունեցած ենք ժամանակաւ ձեր այդ գրութիւնները և չենք գտած բան մը որ նորութիւն պարունակէ . ինչ որ էր առաջին յօդուածը , նոյնն է և երկրորդը , երրորդը , չորրորդը , մինչև ի վերջն . կենօկօ , կենօկօ . ամէնքն ալ իրարու կրկնութիւններ են : Եթէ կ'ուզես , այժմէն մարգարէանամ թէ պանդխտի կեանքէն գրելիք ասպապ յօդուածդ ի՞նչ է . գեղէն դուրս ելեր են , Տէր ուղղեայ ըսեր է երէցը , ճամբան հետիտան քալելով միւշեւ Տրապիւշն եկեր են , անկից շոգեհաւով հոս հասեր են , փոխաճին դրամը չառած թող չէ տուեր որ ցամաք ելնեն . հոս խանութուն մէջ քսան հոգի մէկ սենեակ կը պառկին (որպէս թէ իրենց տունը զատ զատ

սենեակներ կը պառկին) , օղի կը խմեն , յետոյ ընտանիքներն կը մոռնան , հոս մէկու մը կը սիրահարին , ևն . ևն : Մեզքը վիզդ , չիտակն ըսէ՛ , ասոնք չե՞ն գրելիքներդ . է՛ , ի՞նչ կայ ասոնց մէջ . նոր բաներ չեն ասոնք և ոչ ալ Հայոց յատուկ . տեղական հանգամանօք ամէն ազգերն ալ ասանկ են այդ գաւառաց մէջ և մինակ մե՛ր երկիրը . — կ'երեւի թէ օտար ազգաց կեանքը չես ուսումնասիրած . ամէն երկրի մէջ ալ կան այդ դասակարգի անձինք և գուցէ քաղաքակիրթ ազգաց մէջ աւելի շատ . ամենքս ալ գիտենք պանդխտին անցուցած տաժանելի կեանքը , սա տարբերութեամբ որ դուն անոնցմէ սերած և բնականաբար անոնց մէջ ապրած ըլլալով , մեզմէ աւելի գործնական կերպով գիտես մանրամասնութիւնները . սակայն ինքզինքդ գովելով կրնաս բարուդեւ անոնց վիճակը . ես շատ չեմ յուսար :

Կը յիշէ՞ք , սա փողոցները երգող կոյր մուրացկան մը կայ . ձեր գիւղերէն ըլլալու է կարծեմ . առաջին անգամ որ սրառուչ եղանակաւ մը երգեց իւր ծանօթ երգը , այնչափ փղձկեցանք որ մոռցանք շատ քիչ և ինչ որ ունէինք մեր ձեռք , իրեն յանձնեցինք , ցաւելով միանգամայն որ աւելի չը կրցանք օգնել : Յաջորդ շարժուն դարձեալ եկաւ երգեց նոյն եղանակաւ , և է՛հ , սանկ մը ազգեց . միւս շարժուն , միւս շարժուն , նայեցանք որ մարդը դաբալը պատրուակ բռնելով իւր քսակին տալովը կը չալէ , երես դարձուցինք , Զըլլայ որ Զեր այս անձնագովութիւնն ալ միասէ պանդխտի կեանքին . տեսէք . անգամ մը խորհեցէ՛ք , և եթէ սխալ է ըսածս , մի՛ ընդունիք :

Յետոյ , ի՞նչ հարկ կայ գնացած եկած տեղերուդ պատմութիւնն ընել գրութեանդ մէջ . Տօքթէօրին ընտանեաց Դուք ողջ կեցիքի գրեցեք ես . ի՞նչ տեղը կայ հրապարակաւ գրելու . կարծես թէ այնչափ երկելի անձնաւորութիւն մ'ես որ քու այցելութիւնդ իսկ մեծ պատիւ պիտի բերէ : Ամօթ է , ձեզցէ՛ք սա թեթեւութիւնները և դրական հրապարակը թող քիչ մը մաքրուի աղտոտութիւններէ : Յուսամ թէ Զեր վերջին անձնագովութիւնը կ'ըլլայ այս և իրերագովական մարմնոյն նախորդ անգամոց ալ կը բարեհաճիք հաղորդել որ այսուհետեւ չար ետք վերցնեն իրենց գրութիւններէն և իրենց անձը բնաւ չը խառնեն իրենց յօդուածոց մէջ , Հակառակ պարագային , ես ալ պիտի գրեմ և չը թողում որ ժողովուրդը խրոչեցնեն ընթերցասիրութենէ . ո՞վ ժամանակ ունի ուրիշի մը և մանաւանդ ինք իր վրայ յերկրուած սուտ և անարժան գովեստները կարգալու . գրեցէ՛ք ըսելով . օգտակար և իմաստալից յօդուածներ — եթէ կրնաք — որ ժողովուրդը կարգայ և ինքնին գնահատէ Զեր արժանիքը . եթէ ոչ , եթէ դարձեալ սկսիք գրել — ինչպէս որ երբեմն կը գրէիք . Դասեղանիս վրայ անընդհատ նամակներ կը տեղան , որպէս թէ մեծ վարիչ մ'էք և կամ ձեռքէն որ և է գործ չ'ազատող անձնաւորութիւն մը , — գիտցած եղիք որ ամէնքն ալ քա՛հ քա՛հ կը ձգեն և թերթը կը չարդեն , իսկ զձեզ միշտ յուզողութիւն պիտի հրաւիրէ

ՄԻՄԱՔ

ՍԻՄՈՆ ԳԱՅԱՄԱՃԵԱՆ . — ՀԱՆԱՔԱՄՈՆ ընտիր գրուածոց ազգային և օտար մատենագրաց : Մասն Ա . զրչ , 3 : — Մասն Բ . հանգերձ գրագիտական և կենսագրական ծանօթութեամբ , 7 1/2 զրչ :

ՄԵՏԱՂԱՑՈՒՄՆ ԴԻԱԿԱՆՑ

Արդարեւ թի՛ . դարու գիտական անձինք ոչ ևս գիտեն կասկե անլուծելի խնդրոց առջեւ , և անկարելի է որ՛ առանց զայնս լուծելու և կամ յարգարման ճամբու մէջ դնելու՝ քաջուին ասպարէզին :

Ահաւասիկ մին եւս այդ անյողդողդ մարդոցմէ որ նոր գիւտ մ'ըրած է : Կ'ուզեմ՝ ակնարկել զՏօքթէօր Վարիօ , Բարիզու բազմաթիւ հիւանդանոցաց բժիշկ , և որ ասկից առաջ հաշտուած էր արդէն գիւտով մը , որ էր մարդկային մորթերու բազմատեսակ և բազմազոյն կտածները ջնջելու եղանակ մը : Իւր նոր գիւտն է մարդկային մարմնոց մետաղեայ խաւ մը հագցնել , այսինքն մեռեալ մարմինները պարզապէս և կենդանի տրճաններու փոխարկելու դրութիւն մը : Այս « գալուստական մարդաձուլումն » , ինչպէս կը կոչէ հնարին , մեծապէս պիտի օգնէ մեծ մարդոց յիշատակն յաւիտ անջնջ պահելու :

Այնպիսի անհրաժեշտ մէկ օրէնքն դարձած է պահել սիրելեաց յիշատակը . պատկեր մը , կենդանագիր մը , գաճեայ արձան մը գոգցես մշտապէս կ'ընեն՝ մեզմէ առ յաւիտ բաժնուողին ներկայութիւնը :

Միթէ միւսնոյն օրինաց հետեւելով չէ՞ր որ եգիպտացիք կը ձեւակերպէին այն գեղեցիկ մոմիաները զորս հնախոյզք Նեղոսի ափանց վրայ կը գտնեն վուչեայ երկայն պատատենբու մէջ փաթթուած :

Սակայն , Պ . Վարիոյի գիւտին շնորհիւ , պիտի ունենամք մեր սիրելեաց պղնձեայ յար եւ նման արձաններն : Այս գիւտին մայր-գաղափարը առած է գոց առփերու մէջ անեղծ պահուած ուտելիքներէն : Ինչպէս այդ տուփերուն մէջ ուտեստը՝ առանց օդոյ հպման՝ ներքին լուծումներէ ազատ կը պահեն ժամանակ մը , նոյնպէս Պ . Վարիօ գիւտինց ելեքտրական տարրազդրութեամբ կ'զգեցնէ — յիշուի դարմանալի պիտի լինէր , երբ Պ . Վարիօ առանց ելեքտրականութեան գիւտ մ'ընէր , ներքին ճնշմանց կարենալ դիմադրելու չափ մետաղեայ խաւ մը :

Սակայն այնքան դիւրին չը կարծեմք գործադրութիւնը . գուցէ գիտական բժիշկն ալ չը յաջողէր , եթէ Բարիզու բժշկական կաճառին հիւսուածարանութեան մեքենագէտին՝ Պ Ծարրանթիէի օգնութիւնը չ'ընդունէր :

Արդէն մետաղացուցման առաջին փորձը կատարած էր 1854 ին Պ . Սուայեյ , առանց մեծ յաջողութիւն մը ցոյց տալու : 15 տարի առաջ , Պ . Օրէ (Պօրտոյի կաճառին անգամ) շարունակեց առաջնոյն սկսած գործը , և 1878 ի տիեզերական արուեստահանդիսին մէջ ամէն մարդ կ'ընքանչանար զանազան գանկերու վերայ որք , հաւանականաբար , նախ չորցուելով , պղնձեայ , արծաթեայ , նիքելէ և ոսկեայ խաւով մը պատուած էին :

Այն ատենէն ի վեր մեծ յառաջդիմութիւնները ըրած է զալուստանաձուլումն , և այսօր ամենափափուկ մարմիններ կրնան պղնձուիլ առանց եղծուելու :

Այսու հանդերձ , ամբողջ մարդկային մարմին մը մետաղացնելու համար մեծ դժուարութիւններ կային հարթութիւնը : Դիակը Պ . Օրէի գանկերուն նման համասեռ նիւթ մը չէ . խառն ի խուռն , կարծր և թոյլ մասանց ամբողջութիւն մը , միշտ ենթակայ կերպարանափոխութեանց . ամենամեծ դժուարութիւնն է մարմնոյն տարրալուծումը , ո-

րուն առաջին առնուլ արդարեւ չափ դժուարին գործ է :

Պ. Վարիո նախ և առաջ նեցուկներու միջոցաւ արձանին ունենալիք դիրքը կուտայ գիւղին , և ապա տարրալուծման օգնող ներքին կազերն ու հեղուկները կը հանէ խողովակաձեւ նեցուկի մը միջոցաւ : Իսկ գիւղին արտաքին մակերևոյթը պարզ և բարակ ձեւիով մը կը ծածկէ՝ ելեքտրականութեան լուսահաղորդիչ մ'ընելու համար զայն . այդ ծեփը արծաթի բորակառէ բազալթաւաճ նիւթ մ'է զոր յետոյ քարպոնածծումբի մէջ լուծեալ սպիտակ ծծումբով կը ուղղեցնէ : Այսպէս պատրաստուած մարմինը գալուստական ընկըզման մը կ'ենթարկէ և յետոյ ելեքտրական տարրազադրութեամբ կը պատէ :

Առ նուազն վեց օր յետոյ դիակը կը ծածկուի մետաղեայ պատեանով մ'որ կենդանի մարդուն արտաքին տեսքը կազապարած է ամենայն կատարելութեամբ : Յարմար կը դատեմ յառաջ բերել աստ Պ. Վարիոյի հետեւեալ հատուածը :

« Եթէ պղնձեայ խաւը բարակ լինի , ոչ միայն ընդհանրական ձեւերը , այլ և ամենափոքր կնճռներն իսկ կը պատկերացնէ , իսկ ընդհանրապէս թանձր խաւ մը ոչ միայն մանրամասնութիւնները չը յարգէր , այլ մետաղեայ չափազանց կուտակումը կը վնասէ ընդհանուր նմանութեան իսկ :

« Պղնձին տոկոսնութիւնը շատ լինելով , ¹/₂ կամ ³/₄ հազարորդամէթրի թանձրութիւն մը կարող է դիմադրել արտաքին ամէն կարգի ընդհանրաց : Դիմաց և ձեռաց նուրբ գիծերուն համար վերոյիշեալ թանձրութիւնն ամենեւին անցնելու չէ , այլ իրանին միւս մասերը , որոց ձեւերը այնչափ կարեւոր չեն , օրինակի համար՝ փորը , վիզը , և այլ այդ կարգի մասունք , կարելի է ¹/₄ էն մինչեւ ¹/₂ հազարորդամէթր թանձր ընել :

Այս դիւտը մեծ արգիւնքներ կը խոստանայ և զմասոքը իրենց արհեստին ոչնչանալը կ'երեւակայեն այդու : Պ. Վարիո զանազան անգամներէ զատ մետաղացման ենթարկած է նորածին աղջկան մը դիակը որ մեծ փափկութիւն ցոյց կը տայ . այդ փոքրիկ էակին մատանց վրայ դռնուող նրբին կնճիւղներն իսկ մետաղեայ խաւին միջոցաւ կատարելապէս ներկայացուած էին : Այսու հանգերձ , այդ պղնձեայ նոր մոմիաներուն տեսքը չ'ունի մետաղեայ սարսաղեցիկ և սոսկալի երեւոյթը :

Պէտք չէ այսուհետեւ խորշիմը կեդրոնական Ափրիկէի պղնձագոյն սեւամորթերէն , զի կարելի է մեր սիրելիք մահուանէ վերջ մեզ հազցնեն Պ. Վարիոյի համազոյն կրկնոցը :

Վ. ԳԱԼԲԱՔՃԵԱՆ

ԱՐՇԱԿ ԺԱՆԵԱՆ

Կ Օ Շ Կ Ա Կ Ա Ր

11, Պաննէ-Գաբու, 11

Պատրաստ կը գտնուին և յանձնարարութեամբ կը շինուին արանց , կանանց և տղայոց համար ամէն տեսակ կօշիկներ :

Խնամեալ ապրանք

ԳԻՆԵՐԸ ԽԻՍՏ ՉԱՓԱԻՈՐ

Ս. ՅԱԿՈԲԱՅ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻԻ

ՏԵՐ ՅԱԿՈԲ ՔԱՅԱՆԱՅ ՊԵՇԻԿԱՇԷԱՆ

(ՅԳ. 1814—Վ. 1850)

Յակոբներ շատ ունինք :

Մծբնայ Հայրապետէն սկսեալ մինչև ցայսօր հոգեւորական դասակարգէն Յակոբ առնուին նշանաւոր Կաթողիկոսներ , ատոուածաբան Պատրիարքներ , առաջնորդ եպիսկոպոսներ , արթնամիտ վարդապետներ , աւագապատիւ քահանայ հայրեր , աղուարան սարկաւագներ , որպէս և յաշխարհական դասակարգէ՝ բարեպաշտ ամիրայներ ,¹ համազգասէր շէյխներ ,² բարձրաստիճան պետական անձնաւորութիւններ ,³ փորձառու լոգօֆէթներ ,⁴ հոյակապ ճարտարապետներ ,⁵ մեծափարթամ սեղանաւորներ ,⁶ գաւառացի բարեկեցիկ լուսնայափոխներ ,⁷ աղետաշուք պայազատներ ,⁸ բարերար ազգայիններ ,⁹ ճարտարարուեստ բժշկապետներ ,¹⁰ գիտուն մասնագէտներ ,¹¹ ազգային վիպասաններ ,¹² հայկաբուն վարժապետներ ,¹³ եռանդուն բանաստեղծներ ,¹⁴ հանձարեղ հեգնախօսներ ու սրբաւններ ,¹⁵ հրմուտ և քաղցրանուագ երաժիշտներ ու դրպիրներ ,¹⁶ համաւաւոր արհեստագէտներ ,¹⁷ ճարտարագործ վաճառականներ ,¹⁸ վաճառատան հիմնադիրներ ,¹⁹ մատենադարաններ հաստատողներ ,²⁰ մասնագէտ մանկավարժներ ,²¹ և առաքինի ու պատանի հեղինակներ ,²² հարուստ տղարանապետներ ,²³ և օտար տէրութեանց ներկայացուցիչներ ,²⁴ ի մեզ ծնած են և կան : Սակայն օրուան տօնին առթիւ առաջագրեալ եմք ապրանքներու քանակը միայն համառօտագիծ կենսագիրն համոնուն քահանայի մը , որ ազգային ժամանակակից տարեգրութեանց մէջ կը կըշքէ քանի մը կաթողիկոսներ ու տասնեակ պատրիարքներ :

Նշանակեալ քահանայն՝ չորս քառասուն տարիներ առաջ ազգային մանկուոյն և Հայաստանեայց եկեղեցւոյն բարեկեցւած ըստաւարող ուսումնադարձ և առաքինասէր Տէր Յակոբ քահանայն է Պէշիքթաշեան , որոյ աւագանի կամ մկրտութեան անունն է Յովակիմ , բնիկ Նարը-Գարուցի , օրով և տեղոյն թաղային Ս. Յովհաննէս վարժարանի աշակերտ :

Այդ տոնները Ազգ. Հիւանդանոցի հաստատութիւնն անդ լինելով՝ վարժարանն ալ փայլուն և բարեկարգ վիճակ մը ունի եղեր շնորհիւ ազնուաներ Տատեաններու և մեծ էսկաճներու , շնորհիւ մանաւանդ Գափա-մահեանց հօր Յովհաննէս աղայի յատուկ պաշտպանութեան :

Երբ Հիւանդանոցն յեկտիգուէլ յոյժման վայրը կը փոխադրուի , Տատեանք կը շարունակեն տալ յիշեալ վարժարանին հայկաբան Տիրացու Վրթանէսին⁽¹⁾ ամսութեւոյն :

Տիրացու Յովակիմ՝ Վրթանէս վարժապետէն նախնական ուսումն ու դաստիարակութիւնն ստանալէ յետոյ , Մայր Ուսումնարանը կ'երթեկէ՝ առ ըստ մեծանուն Փէշտիմալեան Գրիգոր պատուելիի ի կատարելագործումն իւր ուսմանց , և այն՝ երկոտասանամեայ պատանեկութեան թարմ հասակի մէջ , ու բազմակողմանի հմտութիւն կ'ստանայ՝ իւրեան ընկեր ունելով զոգրացեալն Նիկողայոս Զօրայեան , քանակազէտ ինչաստուրն Պարտիզպանեան և պուէտն ինչաստուր Միսաքեան :

(1) Ազգ. Տ. Երեմիա քահանայ Խառնեղի :

1827ին Տիրացու Վրթանէս Սամաթիոյ Ս. Սահակեան վարժարանը կը կոչուի ի վարժապետութիւն , և Տիրացու Յովակիմ եւս յետամնոց ինչ օժանդակ-դասատու կը կարգուի առաջնոյն , յայնմ ժամանակի՝ որ իր Ս. Սահակեան վարժարանի մէջ առաջին պաշտօնավարութեան թուականն կը համարուի :

1834ին Փրանսերէնի պարապելով՝ օժանդակութեամբ հայ լեզուի քաջուսումնութեան , սուղ ժամանակի մէջ զգալի յառաջադիմութիւն կ'ընէ :

1838 դեկտ. 9ին Իւսկիւտարու ձեմարանի առաջին բացումը տեղի կ'ունենայ , ուրանօր եւս առաջին հայկաբան դասատուն կը լինի Տիրացու Յովակիմ , և յետոյ հրաժարելով՝ կը կը յաջորդէ նմա ինչաստուր Է. Ս. Միսաքեան :

Տիրացու Յովակիմ ժամանակակից սովորաւոր յայտադրուած մասնաւոր դասախօսութիւններ ընելով՝ ազգային նշանաւոր անձանց իսկ սիրելին ու համակրելին կը լինի շանիկ ամիրայի պաշտպանութեամբ Օրթաքիւղի Ս. Թարգմանչաց դպրոցը հայկաբան կը կարգուի , և 1843ին Նորուն միջնորդութեամբ քահանայ կը ձեռնադրուի Տ. Տ. Աստուածատուր հոգեւոյ Պատրիարքէն՝ գիւղին Ս. Աստուածածնի եկեղեցւոյն մէջ , Մծբնայ Ս. Հայրապետի տօնին հետեւեալ կիւրակին , վերակոչեալ Տ. Յակոբ քահանայ , ի յիշատակ անուան Նորին Ամիրայի վաղամեռիկ Յակոբ նազելի շառաւղին , և յանուն Ս. Յակովբայ՝ ի յիշատակի սքանչելագործ վիպիկն , օծակից իւրեան ունելով նոյնպէս Գարակէօմրիկի Ս. Յովհաննէս Ոսկերեւան եկեղեցւոյն այժմու աւագերէց Արթ. Տ. Մարուգէ քահանայն՝ զսոճայեալն յանուն Մարուգէի Ս. Ճգնաւորին :

Յետոյ ի քահանայութեան անդ իր լեզուաբանական պաշտօնը դարձեալ վարելով , Պէշիքթաշու վարժարանին եւս հայկաբանութեան դասատու լինի կը վիճակի , և ապա ճարտարապետ Պալեան Կարապետ Ամիրայի հրամանաւ և Տատեան Պօղոս Ամիրայի ջատագովութեամբ 1849ին երկրորդ անգամ Սամաթիոյ Ս. Սահակեան վարժարանը կը բերուի , յաջորդելու՝ Մամրէեան տիրացու ինչաստուրի (զարգիս Տ. Արիստակէս՝ աւագերէց Սամաթիոյ Ս. Գեորգ եկեղեցւոյ) և Աճմեան տիրացու Յովհաննէսին (այժմ Տ. Գրիգոր՝ աւագերէց Բերայի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ) , և անդ՝ իրրեւ կրօնուսոյց — հայկաբան առաջին դասատուն և Տեսուչ վարժարանին , ընդ հոգաբարձութեամբ Մինէճի Անդրանիկ , Դազարոսեան Քրիստոստուր և Թօփ-Բիւրէճի Յարութիւն էֆէնտիններու , բարձրագոյն դասու հետեւեալ աշակերտաց՝

Երջանկայիշատակ Տ. Տ. Իգնատիոս պատրիարք Գաբումահեան ,

Գեր. Տ. Կարապետ սրբազան Սերովբեան ,
Գեր. Տ. Գարեգին Մ. Վարդապետ Թարեան ,

Վսեմ. Միքայէլ Էֆ. Մամիկոնեան ,
Մատթէոս Էֆ. Այվառեան ,
Թորոս Էֆ. Նաղարեան ,
Յարութիւն Էֆ. Թիւլեան ,
Բարթող Էֆ. Քիւրքճիպաշեան ,
Հեթում Էֆ. Նաւարաբեան ,
Գարրիէլ Էֆ. Ներշապուհ ,
Յովհաննէս Էֆ. Կրճիկեան ,
Թգսէն Էֆ. Խօճատարեան ,
Պետրոս Էֆ. Տ. Գրիգորիսեան ,
Տրդատ Էֆ. Փափաղեան ,
Միքայէլ Էֆ. Մարգարեան ,
Սարգիս Էֆ. Շամլեան ,

եւ ուսումնական այլ ընկերաց տրամաբանութեան և ճարտասանութեան դասեր կ'աւանդէ՝ մինչ իսկ ի հիացումն ունենդրաց։

Կը պատմուի թէ՛ երբեմն Վենետիկոյ Միսիթարեան Հարք ոմանք Ս. Սահակեան վարժարանն այցելելով, նորին դասախօսութեանց ունենդրած, և դասաւանդութեանց ընտրական ոճոյն և ներկուս բացատրութեանց վրայ սքանչանալով, մեծ գոհունակութեամբ մեկնած են անտի։

Ապաքէն Տ. Յակոբ քահանայն՝ իւր ժամանակացոյ մէջ բարեհոգի Հայ գրագիրի ու դասախօսի անունը ժառանգած է, քաջ գիտակ լինելով գրարար լեզուի շարադրութեան և բազմազան թագուս նորութեանց և բառից բազում ոճերու, զորս կ'աւանդէր աննախանձաբար Ուսումնարանի աշակերտաց, և զորս գնահատած իսկ է նորոց բանասիրաց և թարգմանչաց պարագլուխն Հ. Արսէն Կոմիտաս Բագրատունին մասնաւոր թղթակցութեամբ։

Այս հաղորդութիւն անձնաւորութիւն երկու ամսոյ չափ հիւանդանալով և վարակուելով լեարդացաւ՝ այն ինչ բժշկաց խորհրդով ի Բուսիլի Հիսար օգտօգործութեան կը տարուէր, զճանապարհայն կը վախճանի 1850 Յունիս 5 ին՝ 39 ամեայ հասակի մէջ՝ եօթ տարի քահանայադուրեւէ յետոյ, թաղուելով մեծահանդէս յուղարկուելութեամբ ի Պալատը։

Իւր դասական գրութեան իւր սահուն գրութեան Բրիտանիական մը գրած է, զորմէ ըսած էինք թէ՛ գրչագիրն Ն. Չորայեանի գրոց մէջ անհետացած է, որպէս և այժմ ստուգած եմ թէ, Սամաթիոյ վերջին համաժողով հրդեհին այրած է։ Չորայեան թէ իր ուրիշ հեղինակութիւնը կամ երկասիրութիւնը ո՛ւր յանձնուած, և ո՛ւր մնացած են։

Հանգուցելոյն յառաջագլխի աշակերտներէն և ազգային ընտրելագոյն դասաւանդներէն յաւելտ սգացեալ Նաղարեան Թորոս, Տ. Յակոբայ մահուան տարեկիցին աթիւ գրարար սրտաշարժ եղբերեք մը հիւսած ու հրատարակած է՝ Սամաթիոյ Ս. Սահակեան վարժարանի սանուց կողմանէ երբեմն ամսօրեայ հրատարակեալ 1851 Յուլիս, թիւ 7 Բուրասաւնի մէջ։

Երկու զաւակ թողած է հանգուցեալ Տէր Յակոբ քահանայն, մին՝ Տիգրան էֆ. Փափաղեան, և միւսն՝ վաղաժամանակ ալարկեւտատուն և խեղճի Ագապի Երիցունին, երիցակին հանգուցեալ Տ. Բարթուղիմէայ քահանայի Ս. Խաչ եկեղեցւոյ Իսկիւտարու Սէլամիէ թաղին։ Ա. Յ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ՄԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆՔ

Եկեղեցական դասակարգութեանց մէջ եղող Յակոբներն ինքնին գիւրբմուրեւելի լինելով, հարկ չեմ տեսներ դուգելու, իսկ աշխարհականաց անուններն բացայայտելով, ոմանց մասին հակիրճ գաղափար մը տալ պատշաճ կը համարիմ։

1. Եղաւորեան Եղաւոր ամիրայն, որոյ ձմերային ատարանն էր Դաւաթիոյ Հայ-Հոռվմէականաց Ս. Փրկիչ եկեղեցւոյն ընդարձակ տեղն, իսկ ամառանոցն եղած է ի Պէյլիք-տէրէ, Ս. Իսիսիէն գնուած Մըսթուր Վսեմ Պօղոս պէյին ծովեղբերեայ հոյակապ տունն։

Մեծահարուստ Եղաւոր ամիրայն՝ երբ յետուսաղէմ կ'երթայ, Ս. Յակոբայ վանուց ջըրամըսներն շինել կուտայ, տեղւոյն միաբանութեան մշտնջենաւոր անոյշ ջուր մատա-

կարարելու համար, ի յիշատակ իւր ուխտագնացութեան. և երբ կը դառնայ ի մայրաքաղաքս, կը պատմուի թէ՛ երեք նաւ լեցուն՝ Սաղիմական ընծայներ կը բերէ ի Պօլիս, ծանօթ բարեկամացը բաշխելու հանար։

Եղաւոր ամիրայն՝ որ օրուան Մեծ-Ամիրային՝ Արրահամ Ամիրային տրամադրութեանը տակ երբեմն ծառայած, բոյց յետոյ, բաղդին բերմամբ և լուրջ յաջողակութեամբ՝ ամիրայացած, ու կարեւոր ու փայլուն դիրք մը գրաւած էր ամիրայական օստանին մէջ, անժամանակ կը վախճանի. Ասիկց յետոյ, ժամանակակից Ամիրայք ինսապիւզ կ'ամբփուրն և կը հաստատուին։

2. Բարեյիշատակ Տիւզ-Յակոբ չէլլպին, Տիւզեանց քաջատունի գերդաստանին պարծանքն ու նահապետն, որոյ նկատմամբ Այվազովսի Գարրիկ սրբազան գեղեցիկա ճառած է Բաղմալիպի մէջ, և որոյ կենսագրական ուրիշ մանրամասնութիւնք կը գտնուին Հանդէս-Ամսօրեայի մէջ։

3. Նորին Վսեմութիւն Օսմանեան Արքունի գանձուց Վերատեսուչ և Երեւմտից նախարար Վսեմ Յակոբ Փաշա Գաղապեան։

4. Կրճիկեան Անդրանիկ պէյի եղբայրն՝ Կրճիկեան Յակոբ էֆ. որ մեծանուն Վէզիր Ռէշիտ-Փաշայի տեղ ի Փարիզ, Օսմ. Փոխգնապան եղած և Վեհ. Սուլթան Մէհմետէն Նեաւը-Իմթիլսաւ պատուանշանաւ գնահատուած է։

Նորին Ազնուութիւն՝ 1845ին հրատարակած է Երամատարութեան համար հրահանգիչ հեղինակութիւն մը։

5. Արքունի ճարտարապետ հանճարեղ Պալեան Յակոբ պէյ։

6. Պարսկաստանեան Յակոբ Աղայ։

7. Պէյլէրեան Յակոբ էֆ. որ Կեսարիոյ Ս. Կարապետի վանուց պարաքերն հատուցած, ազգային մատենագիրներն քաջալերած, և Օսմ. տէրութեան գնահատելի ծառայութիւններ մատուցած է։

8. Յակոբ պէյ Պ. Տատեան։

9. Սպարապետեան Յակոբ էֆ. որ ի Զմիւռնիա՝ յաւուրս Առաջնորդութեան Ամեն. Տ. Մեղիսեպեկ սրբազանի, ազգային հոյակապ շինութիւններ ըրաւ, և ի մէջ այլոց, տեղւոյն ազգ. Հիւանդանոցն հիմնադրեալ վերաշինեց՝ խորհրդակցութեամբ հարազատին։

10. Ազնուասիրտ և ազգատարնամ Խանտանեան Վսեմ. Յակոբ պէյ։

11. Ամասեան Մեծ. Յակոբ էֆ.։

12. Յայտնի հրապարակագիր Բաֆի։

13. Յակոբ Կարինեան, որ Կարինէն գաղթած, և Տիփսոս Ներսիսեան Գարանցի հայկաւանութեան դասատուն լինելով Ամեն. Տ. Մեղիսեպեկ սրբազանի, վիպագիր Պերճ Պաօլեանցի, փաստարան Ռուբէն Զալալեանցի և այլոց՝ հայերէնի դասատուն եղած է։ Կարինեանցի գրական գործերէն մեզ յայտնի են միայն։

1844 ին՝ հրատարակած «Եղեբեգութիւնք ի մահն Արեւի, ի գնուումն Իսահակայ, ի գերութիւն Յովսէփայ և յաղատութիւն Բեաթիւայ» աշխատասիրութիւնը։

1858 ին՝ ի Տիփսիս հրատարակած երկն՝ Բաղմասուրիւն պաւսուրեան Մովսիսի Խոբեմացոյ տպագրելոյն ի Վենետիկ՝ ընդ երկուց ձեռագրաց։

1860 ին՝ ի լոյս ընծայածս Կսակ Տեառն մերոյ Յիսուսի Բրիտոսի ճառը։

1861 ին՝ Շուեանիկ ողբերգութիւնը։

1862ին՝ Կուռնիկ պարբերականին մէջ Հըրա-

տարակած Ախալքալակ, Աղեքսանդրապօլ, Անի, Աշտարակ, Էջմիածին, Երևան և Սևան ըրած ձանապարհորդութիւնը։

և 1863ին ի լոյս ընծայած՝ Էջմիածնայ մատենագործանի գրչագրաց գասակարգեալ Մայր-ցուցակը։

14. Նշանաւոր արձանագործ Երուանդ Ոսկան էֆէնտիի հայր յոգնարգիւն Յակոբ Ոսկան էֆ. որ Միւհէնտիսեան տպարանէն ելած օրացոյցներուն սկիզբն գեղեցիկ բանաստեղծութիւններ հիւսած է։

15. Համակրելի և տաղանդաւոր երգիծաբան Յակոբ էֆէնտի Պարոնեան։

16. Հանգեցէ և տիրացու շիլ Յակոբ։

17. Համաւաւոր դերձակ Յակոբ էֆէնտի Ելմէնիսեան, որոյ կենսագրութիւնն կ'արժէ հրատարակել առանձինն։

18. Շուշեցի Շիսեան Յակոբ Աղա՝ որ Շըխեանց բարեօրհանի գերդաստանի նահապետն է, երբեմն ի Կ. Պօլիս գորգի և մետաքսի ընդարձակ վաճառականութեամբ կ'ըրաղէր։

19. Սամաթիոյ Խուրսալիպի վաճառական՝ Վարդանեան Յակոբ էֆէնտի։

20. Յակոբ Արշակ էֆէնտի որ թղթավաճառութիւնը Հայոց մէջ առաջին անգամ մուտ գործել տուած, և Դաւաթիոյ Կեղրոնական Մատենագարանը հիմնած է՝ անհուսն յարատեւութեամբ շարունակելով զայն մինչև վախճանը։

21. Յակոբ Սահակ Տէր-Ստեփանեանց Գուրգէնեան Սղուանից, որ Պալատու Խորէնեան և Զմիւռնիոյ ազգային երկսեռ վարժարանաց վերատեսուչ եղած, և 1864ին Պանդուխտ կամ Կեանք Աղուանցոյ երկն հրատարակած է։

22. Տ. Յովհաննէս Աւագ քահանայ Միւրեանի սիրասուն և վաղամեռ որդին՝ Յակոբիկ Յ. Միւրեան, որ աշակերտած է Խաղիւղի Շահ. Նուպ. վարժարանը։

Քամաղդն Յակոբիկ՝ Մասիս և Հայրենիք լրագրաց մէջ գրած շահեկան յօդուածներէն զատ, յօրինած և հրատարակած է մահամերձ վիճակին մէջ՝ Նախաւախիլ գիտութեանց եւ Արուեսից անուն օգտակար գիրքն։

Թողած է նաև գրչագիր երկեր, յորս յիշատակելի են՝ Աշխարհագրութիւն, Առողջաբանութիւն և Այրբնարան Մանկանց։

23. Հայ Բողոքականաց ազգապետ և Միւրիքէլափի փեսայ՝ Պոյաճեան Յակոբ էֆէնտի։

24. Պ. Յակոբ Բասթալ՝ Աւստրիոյ հիւպատոսն յերուսաղէմ։ Ա. Յ. Ա.

ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԷՆ ՊԱՏԿԵՐ ՄԸ

ՇՐՋԱՆԱԽԱՐՏԸ

Այդ տարւոյն օգոստոսի առաջին կիւրակէն իւր բոցարձակ արեգակովն ու կիզիչ տապովն անախորժ յիշատակ մը թողած է հանուր Պօլսեցւոցս վրայ. բայց Սկիւտարցիք աւելի բարեբաղդ եղան նոյն օրը՝ վայելելով քաղցրացուչ հանդէս մը։ Ս. Խաչի երկսեռ վարժարանաց մրցանակաբաշխութեան հանդէսն էր որ կը կատարուէր. հո՞ծ բաղմութիւն մը օսմանեան ալեծածան գրօշակներով զարդարուած մեծ դռնէն մտնելով, ո՛չ նուազ պատմական յիշատակներով լի սրահը կ'առաջնորդուէր։ Սրահին զարդարանաց վրայ ակնարկ մը ձգելէ յետոյ, հանդիսականներէն արքսիսան թաղային խնդրոց վրայ խօսակցիւ, իսկ կանայք՝ ըստ կանացի սովորութեան՝

ուշագրաւ եղան միմեանց արդուզարդով։ Այդ միջոցին Հոգաբարձութեան տեղեկագիրը կը կարգացուէր։ մտիկ ընողն ո՛վ էր...

Միակ ընտանիք մը բեմին վրայ արտասանուած խօսքերէն բաւ մը չէր կորսնցներ։ Լեոնի ծնողքն էին դոքա։ Վերջապէս, իրենց որդին չըջանաւարտ կը լինէր այդ օրը, մեծ յաջողութեամբ։ Հոգաբարձութիւնը մասնաւորապէս յիշած էր զնա իւր տեղեկագրոյ մէջ, և ընդհանուր դատարարակը զինքն իբր իւր գոհարաց ամենագեղեցիկը ներկայացուցած էր հանդիսականաց։ Եւ ահա՛ ինքը՝ Լեոն, որ այդ բեմին վրայէն իւր աւարտական ճառը կ'արտասանէր։ Ինչ խորոտանք։ Վերջոյ ինչո՞ւ իսկ իւր կարծիքն յայտնելու ժամանակ իրմէ շատ հեզ էր։ Մէկ վայրկեան մէջ տիեզերական հին և նոր բոլոր բանաստեղծութիւնն ու գրագիրութիւնն ընդգրկեց։ Շիլլերը՝ Հոմերոսի հետ բաղդատեց, Դուրեանը Շէյքսպիրին նմանցուց, և հետեզհետէ Եւրոպայէն յԱսիա, և Բրիտանական Կղզիներէն եւրոպական ցամաքը ցատկելով, այլազան և վսեմ անունաց հեղեղ մը թափեց հանդիսականաց գլխուն։ Պայրըն, Եղիշէ, Սաատի, Եգիպտոս, Կէօթէ, Տանթէ, Էլն, Էլն։ Աւարտեց վերջապէս, և ծափահարութեանց որոտագին գոռիւններուն հանգէպ թեթեւ իմն խորհրդելով, քաջուեցաւ բեմէն։ Զարմացայ իւր վրայ, դեռ երեքտասանամեայ, և ահա՛ ասպարէզ կը նետուէր իւր ծնողաց յոյսերն իրականացնելու համար։ Մեծաւարմին, յաղթանդամ և ուժեղ լինելով հանդերձ, վերջին աստիճանի նրբին և ճկուն հասակ մը ունէր։ Հետաքրքրուեցայ իրմով, որ մեծ ջանիւք այդչափ վաղ հաց ծարելու հարկին անձնատուր ըրած էր ինքզինքը։

Երեկոյին, իւր ծնողաց քովէն յաղթապանծ քալելով տուն կը դառնար, Միւհենտիսեան տպարանի նախկին փառաց հատակոտորներն եզոզ և կազմարարին ջանիւք կոկուած զարդարուած չորս գրքերով բեռնաւորեալ։

Գիշերն ուրախութիւնը կատարեալ էր տանը մէջ։ Հայրը՝ շնորհաւորութեան եկող բարեկամաց իւրաքանչիւր «խերը ասեմաք» ին «շնորհակալ եմ» պատասխանելով՝ գաւաթ մ'օղի կը կոնծէր։ Գունը՝ բնութեան այդ աննուաճելի պէտքը, ոգելից ըմպելեաց գոլորշիներովն զօրացած, սկսաւ ծանրանալ բոլոր արտիանանց վրայ։ Հարկ էր տեղի տալ իրեն։ Հետեւեալ առաւօտ Լեոն դեռ չէր ելած։ Հայրն ու մայրը սուրճին ափսէն իրենց առջեւ առած, նախորդ գիշերոյ գինովութեան թմրիւնները թօթափելով, իրենց որդեւոյն ապագայն մտածել սկսած էին։

Եթէ Լեոնը իւր հօրը պէս դարձնէ ընչին, Մարկոս աղա վարպետ և պատուաւոր դարբին մ'էր, սակայն հազիւ իւր տունը կրնար պահել, մաքառելով հանդերձ եւրոպական ձեւաւոր այլ գիւրարեկ ապրանք գէմ։ Միթէ Հոմերոսի սիրահար մը և Հիւկոն պաշտօղ մը պիտի երթար բոցարծակ հնոցին դէմ փուք քաշէր...

Հայր ու մայր այդ խնդիրն իւր ամէն ձեւերուն ներքեւ յուզելով, որոշեցին վերջապէս բարեկամաց դիմելով գրագրութեան և կամ այլ առևտրական պաշտօն մը խնդրել Լեոնի համար։

Նոյն առաւօտ տեսայ զիրենք որ տասներկուքի շոգեմաւր կը դիմէին։ Լեոն գլխիկոր կը քալէր հօրը քովէն։ Ի՞նչ կը մտածէր արդեօք այդ պատանին որ դեռ նոր ազատած դասերու և պարտականութեանց մտածուէն,

անմիջապէս ի դատարկութիւն փոխադրեալ կը գտնէր զինքը։ Ի՞նչ պիտի ընէր այլ եւս, երբ պարապում չ'ունէր։ Իսկ իւր հայրը բարեւ տուողին միակ աղաչանք մ'ունէր այդ օրը։ Լեոնին գործ մը։ Ամենքն ալ կը խոտանային։

Անցան օրեր, ու շաբաթներ, և վերջապէս Արթին Էֆէնտին, մեծ պէյի մը գործակաւորը, եկաւ աւետել Մարկոս աղային թէ լաւ գործ մը գտնուած էր իւր սղուէն, և եթէ ինքզինքը սիրցնէր իւր մեծերուն, կրնար շատ յառաջ երթալ։ Մարկոս աղա ուրախութեանն մոռցաւ հարցնել իսկ թէ ի՞նչ գործ էր։ Հետեւեալ օրը Լեոն՝ Արթին Էֆէնտիի առաջնորդութեամբ՝ ի Ղալաթիա, պէյին գրասենեակը ներկայացաւ։ անդ պէյին յորդորները լսելէ յետոյ՝ ածուխի ծովեզերեայ մթերանոց մը ղրկուեցաւ։ Տետրակ մը դրին առջեւ և պատուիրեցին տաճկերէն եւ գաղիերէն լեզուներով նշանակել բեռնակրաց մթերանոց տարած հանքածուխին քանակութիւնը այս էր գործը։ Գիշերները հոն պիտի մնար՝ բեռնակրաց հետ աւարտելով իւր աշխատութիւնը տասներկուքին։ Թո՛ղ ածուխի փողին որ մշտապէս հարբուի մը պատճառելով, իւր կեանքը կը կարծէր։ Բայց պէտք էր սպասել ամսոյ գլխուն, թերեւ լաւ պիտի վարձատրուէր։ յո՛յս։ Նոր ամսոյ մէկը ուրբաթի հանդիպեցաւ, դրամարկը գոց էր, սակայն ինք չ'ունէր ուրբաթ ու կիրաւիէ։ շաբաթ երեկոյները միայն ծնողացը պիտի երթար, և կիրակիէ կ'ս օրին պիտի գտնուէր իւր գործին գլուխը։ Ուստի պէտք էր միւս ամսամուտին սպասել։

Յաջորդ ամսեմուտը շաբաթի հանդիպեցաւ։ մայրն ուրախութեամբ դիմաւորեց իւր որդին որ ժամը երկուքին տուն կը մտնէր։ Լեոն տրտում էր սակայն։ չորս ոսկի առած էր, երկու ամսուան համար չո՛րս ոսկի, ածուխի փողին ալ ձրի։

Անցեալները, կիրակիէ առաւօտ մը, տեսայ Լեոնը որ ի նաւամատոյց կը դիմէր։ Ամսաթոշակը նոյն մնացած էր, իսկ ինք հանգարտիկ կը նիհարնար։

Վ.Ա.ՎԱՐՁԱՆ

ՀԱՒԱՏԱՐՄԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԻՐ

Կը յիշուի թէ իբր ամիս մ'առաջ Հայ երեւելեաց անձնուիրական և հաւատարմական զգացմանց հաւատարմութեան արտայայտող ուղերձ մը մատուցուած էր առ Վեհ. Սուլթանն։ Հայ ժողովրդեան այլ և այլ դասակարգերուն կողմանէ ինքնաբերաբար ստորագրեալ երկրորդ ուղերձ մը անցեալ շաբաթ օր Վսեմ Սիւրէյա փաշային յանձնուեցաւ՝ ձեռամբ հեռագրական և թղթատարական վարչութեան բարձրագոյն պաշտօնատարներէն Կարապետեան Միսակ Էֆէնտիի և Մալիյէի նախկին սեզանաւոր ձիւլաճեան Սեպուհ Էֆէնտիի։

Ահաւասիկ պատճէնն այս երկրորդ հանրագրոյն որ կը կրէ 230 ստորագրութիւն։

«Յաւօք կը տեսնուի թէ անձինք ոմանք Հայ հաւատարիմ հասարակութեան շահուց ու փրկութեանը վնասող մասնաւոր նպատակի մը ծառայելով, աստ անդ ապօրէն հրատարակութեամբք ու գործերով պարզամիտները մոլորեցնել կը ջանան, նպատակ ունենալով վնասել Հայ հասարակութեան առ օսմանեան կառավարութիւնն ունեցած հաւատարմական կապերուն։ Այս անձինք Հայ հասարակութեան ամէնէն փոքր մէկ մասը կը

կազմեն և բնաւ որ և է հանգամանք ու իրաւասութիւն չունին յանուն հասարակութեան գործերու։ Ասոնց մէջ երեւելի անձ մը չգտնուէն յայտնի կ'երեւի թէ Հայ հաւատարիմ հպատակք բնաւ մասնակից չեն նոցա նպատակին։ Հայ հպատակները հինգ հարիւր տարիէ ի վեր Ձերդ վեհափառութեան Օգոստոսիառ նախնեաց բարձր հովանոյն ներքեւ պահած են իրենց կրօնքը, լեզուն ու ազգութիւնն, և արժանացած հանգիստ ու երջանիկ կենցաղավարութեան մը։ Հայք իրենց ամենանուիրական պարտականութիւնն համարած են՝ իրենց այս վիճակին իրրեւ երախտապարտութիւն հաւատարիմ մնալ իրենց Օգոստոսիառ վեհապետին և ասոր փոխարէն արժանի եղած են կայս. կառավարութեան բարձր վստահութեանն ու պաշտպանութեանը։ Հայ հասարակութիւնը օգտած է այն ամէն մեծագործութիւններէն որք Մեր Օգոստոսիառ վեհապետին գահակալութեան օրէն ի վեր եղած և առանց բացառութեան նպատած են բոլոր հպատակաց նիւթական ու բարոյական յառաջդիմութեանը։ Աներկբայ եմք թէ Հայերն ասկից վերջ եւս, շնորհիւ Ձերդ վեհափառութեան, պիտի արժանանան կայսերական բազմաթիւ շնորհաց։

«Հայոց՝ դարերէ ի վեր շարունակող հաւատարմութիւնն, ապացոյց մ'է թէ բնաւ չպիտի շեղին առ իրենց Օգոստոսիառ վեհապետըն ունեցած սէրէն ու հաւատարմութեանէն եւ թէ ո՛չ միայն ապօրէն նպատակներու չը պիտի ծառայեն, այլ և իրենց մտքէն ու երեւակայութենէն իսկ չպիտի անցունեն զայնս։

«Հայ հաւատարիմ հպատակաց միակ փառքն է ամենայն անդորրութեամբ ապրիլ օսմանեան կառավարութեան գործովագութ ու արդարասէր հովանոյն ներքեւ։»

Այս հանրագրոյն ի պատասխան հետեւեալ բերանացի զեկոյցն եղած է Միսաք Կարապետ ու ձիւլաճեան Սեպուհ Էֆէնտիներու։

«Այն հաւատարմութեան հանրագրին, որ պատրաստուած է մարաքաղաքիս ամէն դասակարգի Հայոց կողմէ և զոր դուք յանձնած էիք, մատուցի յոտս կայս. գահայից։

«Մեր Օգոստոսիառ Սուլթանը՝ նկատելով որ Մեծափառ վեհապետի մը համար ամենամեծ գոհունակութիւն է ասեմել իւր երկիրներու բարգաւաճումն և հպատակաց երջանկութիւնն և հաւատարմութեան զգացմանց արտայայտութիւնները, մեծապէս գոհ եղաւ տեսնելով մայրաքաղաքս գտնուող իւր Հայ հպատակաց՝ առ իրենց վեհապետն ունեցած հաւատարմութեան այս կերպիւ եւս վերահաստատելու փութալը։ Ն. վեհափառութեան Հայ հպատակք դարերէ ի վեր միշտ հաւատարիմ մնացած են կայս. կառավարութեան և սիրով վարուած են իսլամ հպատակաց հետ։ Հայք ամէնուն վստահութիւնը այն աստիճան գրաւած են որ բարձրաստիճան իսլամներու տանց մէջ այնպիսի պաշտօններու կոչուած են, որք ամէնէն վստահելի մարդոց միայն կը յանձնուին։ Այս պարագայ շատ ժամանակներէ ի վեր կատարուած փորձերու արդիւնքն է, Վեհ. Սուլթանն՝ Հայերն իրենց հաւատարմութեանն շնորհիւ չէ նկատած երբէք։ Ինչպէս որ ամէն ազգի մէջ կը գտնուի, Հայոց մէջ ալ ժամանակէ մը ի վեր մէկ քանի անմիտներ երեւան ելնելով, թէ և ապօրէն ընթացից մէջ գտնուած են իրրեւ արդիւնք այլ և այլ գրգռմանց, սակայն յայտնի է թէ այդ կարգի անձինք շատ քիչ լինելով, խեղահաս ու հաւատարիմ ժողովրդեան կողմէ

եղած յորդորանաց վրայ պիտի դառնան ի ճանապարհ հաւատարմութեան :

« Մեր Օգոստոսիտա ինքնակալն՝ ի նշան իւր բարձր գահունակութեան՝ ձեր երկուքին շնորհեց իմ թիազի արծաթ շքադրամ ու չորրորդ կարգի Մէճիտիյէ պատուանշան :

« Բարձրեալն Աստուած երկար ու բարեբաւտիկ կեանք շնորհէ Մեր Օգոստոսիտա ինքնակալին և անսասան պահէ իւր փառապանծ գահուն վրայ :

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ամեն . Տ . Խորէն Ս . Պատրիարք Հայրն իւր հետն ունենալով Գեր Գարեգին եպիսկոպոս Սրուանծտեանց , Բաղաքական ժողովոյ ատենապետ Ազն . Սահակ էֆէնտի Դաշարոսեան և Պատրիարքարանի գործակատար Յրէնկեան Արքահամ էֆէնտին , երեքշաբթի օր Հայ-Հռոմէականաց Պատրիարքարանը գնաց ի Բերա և փոխադարձ այցելութիւն տալով Ազարեան Գերապայծառին , կէս ժամու չափ տեսակցեցաւ Ն . Սրբազնութեան հետ :

— Զորեքշաբթի օր Կրօն . ժողովոյ նիստէն յետոյ , որ զբաղեցաւ այլ և այլ խնդիրներով , խոսն ժողովն ևս ի նիստ գումարուելով՝ վաւերացուց Տրապիզոնի Առաջնորդական տեղապահի ընտրութիւնն յանձին Արթ . Արիստակէս վարդ . Տ . Սարգսեանի , որոշելով միանգամայն առաջնորդական ընտրութեան հրահանգ զրկել ի Տրապիզոն :

Ժողովը նոյնպէս Բալուի առաջնորդական տեղապահ կարգեց զԱրթ . Ահարոն վարդապետ , Շապին Գարահիսարի Պատրիարքական փոխանորդ՝ զԱրթ . Կրօնեան Խորէն վարդապետ :

Ժողովը յանձնարարեց Աշրգեան Ամեն . Ս . Պատրիարք Հօր՝ հրաման գրել Ներկարարեան Գեր . Տ . Պետրոս վարդապետի , որ յ'Իզմիր կը գտնուի , յառաջիկայ տօնական աւուրց մէջ նախագահել եկեղեցական արարողութեանց , և տեղւոյն ազգայիններն հոգեւորապէս մխիթարել :

Ժողովը որոշեց նաև Պիլէճիկի վիճակը միացնել Բէօթահիյի :

Աշրգեան Ամեն . Ս . Պատրիարք Հայրն ի գիտութիւն հաղորդեց իրան ժողովոյ թէ , Կարնոյ նախորդ Առաջնորդ Գեր . Գէորգ Մ . վարդ . Իւթիւճեան առժամապէս պիտի վարէ Պատրիարքական Փոխանորդի պաշտօնը :

— Կրօն . ժողովն՝ Իզմիրեան Գեր . Տ . Մատթէոս Սրբազանի առաջարկած լինելով ընդունիլ Իսկիւտարի Ս . Կարապետ եկեղեցւոյ կամ Կէտիկ Բաշայի Ս . Յովհաննէս եկեղեցւոյ Քարողջութեան պաշտօնը , նորին Սրբազնութեան գրած է առ Աշրգեան Ամեն . Ս . Պատրիարք Հայրն թէ կ'ընդունի Ս . Կարապետ եկեղեցւոյ քարողջութեան պաշտօնը :

— Թարիգ կը ծանուցանէ թէ Վեհ . Սուլթանն ի նշան այս բարձր համակրանաց զոր կը տածէ առ Խրիմեան Սրբազան , բարեհաճած է 100 ոսկոյ դրամական պարգեւ մը շնորհել Ն . Ամենապատուութեան , որպէս զի կարեւոր ճամբորդել ամենայն հանգստաւէտութեամբ :

— Ելնտական նախարարութիւնն հրահանգ զրկած է Երուսաղեմայ կառավարչին , որպէս զի ցորջափ յերուսաղէմ մնայ Խրիմեան Սրբազան , տեղւոյն կառավարական անտուկէն վճարուի Ն . Ամենապատուութեան ամսաթուղակը :

Խրիմեան Սրբազան , հինգշաբթի օր Պատրիարքարան երթալով , իւր հրաժեշտի ողջոյնը Ամեն . Ս . Պատրիարք Հօր տալէ յետոյ , Մայր եկեղեցի իջաւ , և յետ աղօթից՝ ուղղակի Աւստրիական Լոյտի ընկերութեան թըղթատար չոգենաւը երթալով , մայրաքաղաքէն մեկնեցաւ :

Աշրգեան Ամեն . Ս . Պատրիարք Հօր կողմանէ չոգենաւ երթալով Խրիմեան Սրբազան Հօր ողջերթ մաղթեցին Պատ . Փոխանորդ Գեր . Տ . Գէորգ Մ . վարդապետ Իւթիւճեան , Արթ . Տ . Սուքիս աւագ քահանայ , Արթ . Տ . Արիստակէս քահանայ ձիգմէճեան և Պատրիարքարանի այլ պաշտօնեայք , նոյնպէս Կրօն . ժողովոյ անդամք , այլ եկեղեցականք և ազգայինք ոմանք չոգենաւ երթալով , ողջերթ մաղթեցին Ամեն . Մկրտիչ Սրբազանի :

— Ազրիանուպոլսոյ ազգայինք երկաթուղւոյ կայարանին մօտ 600 կանգուն տարածութեամբ գետին մը գնեցին եկեղեցի մը կառուցանելու համար : Այդ գետնին շրջակայ հողերն ևս կը գնեն եղբ . հայաբնակ թաղ մը կազմելու համար անդ :

— Այս երկուշաբթի օր յՍկիւտար Մեզպուրեան Մկրտիչ էֆէնտի տան մէջ շքեղապէս կատարուեցաւ հայերէն լեզուի առաջնակարգ ուսուցիչ Միհրան էֆ . Ասքանազի ընդ Օր . Գարտինէի Յակորեան հարսանեաց հանգէսն , կնքահայրութեամբ Ազն . Ռէթէոս էֆէնտի Պէրպէրեանի , Ներկայ էին եկեղեցական դասէն Ամեն . Տ . Մեղիսեղեկ Արքեպիսկոպոս Մուրատեան , Գեր . Տ . Մատթէոս Արքեպիսկոպոս Իզմիրեան , Արթ . Տ . Յովհ . Աւագ քահանայ Մկրեան , և քահանայք ոմանք , նոյնպէս ծանօթ ուսուցիչք և երկուց կողմանց ազգականք և բարեկամք : Բաց ի շնորհաւորական ուղերձներէ և հեռագրերէ , նորապսակ ամուլը ընդունեցան այս առթիւ սիրուն ծաղկեփունջեր Կեդր . վարժարանի և Տեսչութեան , ինչպէս և Պէրպէրեան և Մեզպուրեան վարժարանաց սանուց և սանուհեաց կողմանէ : Հանդիսին մեծ փայլ տուին Ամեն . Մեղիսեղեկ Սրբազանի , Ռէթէոս էֆէնտի Պէրպէրեանի , նոյնպէս և ի դիմաց Մեզպուրեան վարժարանի ուսուցչական մարմնոյն Սիմոն էֆէնտի Գաբամաճեանի կողմանէ ամուսնական կենաց սրբութեան վրայ արտասանուած գեղեցիկ բանաստեղծութիւնք : Ի դիմաց Մեզպուրեան արտասանեց երախտագիտական ուղերձ մի առ նորահարսն՝ որ շատ տարիներէ ի վեր խղճամիտ ուսուցչուհին լինելով Մեզպուրեան վարժարանի , այս հարսանեկան հանդիսի կազմակերպութիւն Մեզպուրեան էֆէնտիին բնակարանին մէջ՝ բարոյական վարձատրութիւն մ'էր իւր գնահատելի ծառայութեանց փոխարէն , և պատիւ Մեզպուրեան էֆէնտիին :

— Եղեռնադատ ատեանն չորեքշաբթի օր սկսաւ դռնփակ նստի մէջ զբաղիլ յեղափոխական մասնախմբին իրր նախագահ ամբաստանեալ ռուսահայատակ Յակոր վարդ Պատրիքոֆի և իւր ընկերաց դատովն , Դատին ներկայ գտնուեցան ռուսական դեսպանատան Բ . Թարգման Պ . Մաքսիմով , Արտաքին գործոց նախարարութեան Թարգմանութեանց սենեկի քարտուղարներէն Ապտիւլլէրիմ Սատրգ պէյ , որ նոյն նախարարութեան կողմէ զրկուած էր յատկապէս :

Դատին շարունակութիւնն ուրիշ օրուան յետաձգուեցաւ :

— Յեղափոխական մասնախմբին երրեւան գամ ամբաստանեալ Կիրակոսի , Ներսէսի և կեսարացի վարդանեան վարդանի նախնական հարցաքննութիւնք երկուշաբթի օր կատարուեցան Եղեռնադատ ատենին առջեւ :

— Կեսարիոյ Առաջնորդ Գեր . Տ . Տրդատ Մ . վարդապետ Պալեան հինգշաբթի օր մայրաքաղաքս եկած լինելով , մի քանի օրէն պիտի մեկնի յերուսաղէմ :

— Գեր . Տ . Խորէն վարդապետ Կիրայեան՝ Կէտիկ Բաշայի , և Գեր . Տ . Եղնիկ վարդապետ Գալրաքճեան՝ Գարակէօմրիկի առժամանակեայ քարողիչ կարգուած են :

— Բինկեանի ազգայիններէն Ասլանեան Կարապետ էֆ . ի որդւոց Ասլանեան վարդան և Գարեգին էֆէնտիներու ի Բիւրքճի խան հաստատած Հիւսարանին մէջ Ֆրանսայէ բերուած նորակերտ մեքենաներով պատրաստեալ ամէն կերպ բրդեղէն հիւսուածք , Փանելա , գուլպայներ , շապիկներ և այլն , Առեւտրական և Հանրագումար շինութեանց նախարար Վսեմ . Բաթիկ փաշայի կողմանէ՝ եւրոպական բրդեղինաց հետ բաղդատմամբ թէ՛ տեսակաց ազնուութեան և թէ՛ գնոյ աժանութեան տեսակէտով գնահատուած և մէկ մէկ օրինակը Կայս . Պալատ մատուցուած լինելով , Ն . Կ . Վեհափառութիւն , որ տեղական արուեստից քաջալերութեան ջերմապէս փափաքող է , հրամայած է որ յիշեալ Հիւսարանի արտադրութեանց վաճառման համար ճիւղ մը բացուի ի Պէլիկիթաշ , կայս . վազըֆ խանութներէն միոյն մէջ :

— Ստացանք Գօշուհեան Մեծ . Մանուկ էֆէնտիէ գրեալ « Աստղ Բեթլէհէմի » անուն իմաստասիրական հեղինակութիւնը : Կը բաղկանայ 164 երեսներէ : Տպուած է Յ . Գալվաֆեան տպարանը , 1889 ին . Գին 5 զրէ :

Նոյնպէս ստացանք Պատմութեան և Աշխարհագրութեան ուսուցիչ Մարգարեան Գրիգոր էֆէնտի ի պէտս բարձրագոյն վարժարանաց աշխատասիրած Բնական , Բաղաքական և Տնտեսական Աշխարհագրութիւնը : Երես 414 : Տպագր . Գ . Պաղտատեան : Գին 7 զրէ :

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կառավարական շրջանակաց մէջ կը խորհուր Պոլսոյ Ապահովութեան Սնտուկի գործառնութիւններն ընդարձակել և արտօնել որ անշարժ կալուածոց փոխարէն ևս փոխատուութիւններ ընէ :

— Երզնկայի պահեստի ղօրաց վաշտն , որ Վանայ և Բաղէշի կողմերը կը գտնուէր , Կարին ժամանեց է :

— Պ . Կռանէ յաջողեց է Կ . Պոլսոյ քարափանց շինութեան համար պէտք եղած գրամագլխոյն մեծագոյն մասն գտնել ի Բարիզ : Մինչեւ ցարդ ստորագրեալ գումարը կը հասնի 40 միլիոն ֆրանքի :

— Կայսերական պալատան առաջին քարտուղար Սիւրէյա փաշա սիրալիր ընդունելութիւն մ'ըրաւ երեք Յոյն մետրապոլիտաց որք Ն . Վսեմութեան յանձնեցին Սինոդին կողմէ պատրաստեալ ուղերձն , Վեհ . Սուլթանին մատուցանելու խնդրանք : Ն . Վսեմութիւն քանի մը մանրամասն հարցումներ ուղղեց Սինոդին անդամոց՝ ի մասին Յունաց եկեղեցական առանձնաշնորհման խնդրոյն : Երեք մետրապոլիտք հրաժեշտ առին Սիւրէյա փաշայէն , բարեմօղթութիւններ ընելով վաճկան և բարօրութեան Վեհ . Սուլթանին :

Միւս կողմանէ, նախարարաց խորհուրդն՝ այս խնդրոյ մասին իւր խորհրդակցութեանց արդիւնքն տեղեկագրոյ մը մէջ ամփոփելով, մատուց զայն կայս. պալատան: Ըստ տեղեկութեանց Մոնիթօրի, այս խորհրդակցութիւնը կայս. կառավարութեան նախորդ տեսութեանց համաձայն են:

— Օսմ. Բէթիի բաժնետէտարց Ընդհ. Ժողովն անցեալ շաբաթ օր գումարուելով, վաւերացուց 1889-1890 տարեշրջանի հաշուեցոյցն և որոշեց 7 առ 100 շահաբաժին մը: Յիշեալ հաշուեցոյցէն կ'երևի որ 1889-90 տարեշրջանի մէջ Ընկերութեան ընդհանուր հասոյթն եղած է 1,846 720 ոսկի, իսկ զուտ շահը 136,997 ոսկի, այսինքն 44,122 ոսկի պակաս նախորդ շրջանի շահու գումարէն որ եղած էր 181 120 ոսկի: Այս տարբերութիւն յառաջ եկած է հասութիւն նուազումէ մը և ծախսեց առաւելութեան մը: Հինգերորդ տարեշրջանին (1888-89) և վեցերորդին հասութիւն միջև 24,804 ոսկեոյ նուազում մը կը նշմարուի արդարեւ: Այս նուազում յառաջ եկած է գաւառացի մէջ ծխախոտի սպառման նուազումէն:

Յաւելեալ ծախսեց մէջ դիտարար տեղը կը գրաւէ մաքսախոյսութեան առաջին առնելու համար կատարուած ծախքը որ 124,444 ոսկիէն բարձրացած է 137,551 ոսկեոյ, այսինքն 11,107 ոսկի աւելի: Այժմ Բէթիի ունի ընդամենը 4622 դէտ, որոց 1484ն հեծեալ: Յիշատակութեան արժանի է Բէթիին կողմէ ծխախոտի մշակներուն եղած փոխադրութիւնը որ վերջին տարեշրջանին մէջ 177,455 ոսկեոյ կը հասնի, մինչ նախորդին մէջ 96,429 ոսկի էր միայն: Ըսել է վերջին երկու տարիներու միջոցին, Ընկերութիւնը 273,885 ոսկեոյ գումար մը փոխ տուած է Թուրքիոյ երկրագործաց:

— Մոնիթօր կ'իմանայ թէ տասներկու օր առաջ Պառն Մօուս տը Հիւրը կոչնագիր ըստացած է վեց ամսուան պայմանաժամու մէջ մայրաքաղաքիս դատարանաց ներկայանալու համար: Կ'ըսուի թէ կայս. կառավարութիւնը 11,000,000 ֆրանք կը պահանջէ Պ. տը Հիւրը: Աւասիկ խնդրը: Տասն և հինգ տարի առաջ, կայսերական կառավարութիւնը 40 միլիոն ֆրանքի փոխառութիւն մը կ'ընէր խումբ մը դրամատէրերէ, որոց մէջ կը գրանուէր և Պ. տը Հիւրը: Այս փոխառութեան փոխարէն կայս. կառավարութիւնը մեծագոյն գումարի մը գոնաօրէնքն առնող կը թողուր որք դրամատէտարց բաժնուեցան իրենց մասնակցութեան համեմատութեամբ: Կայս. կառավարութիւնն իւր հաշիւները կարգադրած է վերոյիշեալ բոլոր դրամատէտարց հետ, ի բաց առեալ Պ. տը Հիւրը որ վէճի մէջ մնացած է: Արեւ. երկաթուղեաց գործերուն համար Բ. Գրան հետ Պառն տը Հիւրը ունեցած հաշիւները մինչև վերջին ժամանակներս առկախ մնացած լինելով, կառավարութիւնն եւս առկախ թողած էր վերոյիշեալ պահանջքի խնդրը: Այժմ որ հինգերորդ իրաւարար Պ. Կնայօք տուած է իւր վճիռը և Պ. տը Հիւրը իր բաժնեթուղթերը ծախած է երկաթուղեաց նորակազմ ընկերութեան, կառավարութիւնը հարկ դատած է դատի ձեռնարկել:

— Մարսիլիոյ լրագիրը կը ծանուցանեն թէ արեւելքէն զրկուած թուրքերինաց ներմուծումը մասամբ դադարէր է, Ռոտտօթօյի հաւերուն մէջ ծագած հիւանդութեան մը պատճառաւ:

— Շիրքէթի Խայրիյէին և Քաղաքապետութեան միջև եղած հաշուոց կարգադրութեան համար, Շիրքէթը 1800 ոսկի վճարած է Քաղաքապետութեան:

— Սէլանիկի երեւելիներէն Համաթի պէյի եղբայրը Ասիլ պէյ, Բարձր. Մեծ-Եպարքոսին ծրագիր մը մատուցանելով, արտօնութիւն խնդրած է վարտար գետը մաքրելու և նաւարկելի ընելու: Այդ ծրագիր Հանրագումար շինութեանց նախարարութեան յանձնուած է ինչ ինչ բարեփոխումներ ի գործ դրուելու համար:

— Վեհ. Սուլթանին հրամանաւ Յանձնաժողով մը կազմուեցաւ՝ ներկայ ցրտագին աւառց մէջ աղքատաց ածուխ, և այլն. բաշխելու համար: Այս յանձնաժողով տոմարներու միջոցաւ նպաստ պիտի հանգանակէ: Վեհ. Սուլթանն իւր անձնական գանձէն շնորհեց 1500 ոսկի: Յանձնաժողովն հրահանգ ուղղեց թաղապետական շրջանակաց՝ անմիջապէս ներկայանալ իւրաքանչիւր թաղի մէջ գտնուած աղքատաց ցուցակը: Գնուած ածուխը 800 հազար օխա է: Գանձապահ որոշուած է Օսմանեան կայս. Պանրան:

— Հնտասիոյ կը շարունակէ իւր կոտորածները ընել Հայկ. նահանգին, ինչպէս և Սիւրիոյ Տրիպոլիս յաղաքին, շրջակայ գիւղորէից և Մամուրէթ-իւլ-Ազիզ նահանգին մէջ: Այս կողմերէն եկած հեռագիրք ամէն օր կը ծանուցանեն զանազան քաղաքացի և գիւղորէից մէջ պատահած մի քանի մահուան դէպքեր:

— Վսեմ. Զինի փաշայի էվթաֆի նախարար անուանուելէն ի վեր այդ նախարարութեան գործերն արագապէս կը տնօրինուին և ապրաք հայթայթող վաճառականք կանոնադրապէս կը վճարուին. ուստի էվթաֆի սէրկիները կը փնտուրին հրապարակի վրայ և 100ին 20 կամ 25 զեղջ մը միայն կը կրեն:

— Կրէտէի կուսակալը կ'զգոյն դատական բարձրատիման պաշտօնատարաց մէկ մասը փոխեր և պաշտօնանկ ըրէր է գաւառի մը գալմագամը: Կուսակալը Բ. Գրան փաւերացումը խնդրէր է այս փոփոխմանց:

— Խարբերդէն, Բաղէշէն, Սեբաստիայէն, Էնկիւրիէն, Տրապիզոնէն, Կարինէն Տիգրանակերտէն, Հալէպէն, Վանէն և Ատաշէն այս շաբաթու ևս կը հեռագրեն առ Բ. Գրան թէ, շնորհիւ Վեհ. Սուլթանին, այդ նահանգացի մէջ որ և է դէպք չէ պատահած, և թէ կատարեալ անդորրութիւն կը տիրէ:

— Այն թղթատար շոգեմալը որք երեքշաբթի օր Կ. Պոլսոյ նաւահանգիստէն պիտի մեկնէին, օդին ստատկութեան պատճառաւ չը կրցան ճամբայ ելնել:

— Պրուսայի ազգայիններէն Անտօն էֆէն-էի Մարաշէան՝ կայս. պալատան Էմանէթնի անուանեցաւ:

— Վսեմ. Արիկ էֆէնի Ունճեան օսմանեան անանուն ընկերութեան մը կողմէ ծրագիր մը ներկայացուցած է կայս. կառավարութեան, Գատրդիւզի առջև նաւահանգիստ մը լինելու և զայն 50 տարեոյ համար բանեցնելու արտօնութիւն խնդրելով:

— Վեհ. Սուլթանն հրամայած է որ Զիֆ-թէլէրի տիպար—ազգայիններէն համար երկրագործական շոգեմալ մեքենայներ գնուին 3500 ոսկեոյ արժողութեամբ:

— Արդարութեան պաշտօնատան մէջ կը պատրաստուի այժմ ցուցակն այն տեղական փաստաթուղթն որոնք պատժական դատարան մէջ արտօնեալ են փոխանորդութիւն ստանձնել:

— Ե. կարգի Մէճիտիյէ պատուանշան շրնորհուեցաւ Քիւրքէի իւանի Հիւսարանին հիմնադիր Արսլանեան Վարդան էֆէնի:

— Յունաց Պատրիարքարանի վերջին Թագրիթի պատասխանը չորեքշաբթի Պատրիարքարանին հաղորդուեցաւ:

— Քաղաքապետ Բըմվան պէյի որոշմամբ Եւրոպայէն մայրաքաղաքս բերուած են աւելակիր կառքեր, փողոցներու տիղմերը մաքրելու համար: Այս կառացի փորձը մի քանի օրէն պիտի կատարուի:

— Աթէնքի օսմ. դեսպանատունը Իզմիրի հեղեղեական դեր հիւպատոս Պ. Բարայօրիկի տէսի հրաժարեցումը պահանջած լինելով ինչ ինչ պատճառներով, Յունաստանի արտաքին գործոց նախարարութիւնն հաւանած և ծանուցած է թէ, Պ. Բարայօրիկի տէսի Արկիթօքսօթիօ փոխադրուելուն հրաման խնդրուած է արգելն Բ. Գրանէն:

— Իզմիրի լրագրաց մէջ կը կարդամք թէ Գասապայի մէջ ոստիկան-զինուորք չորս գողերու հրաց յարձակելով ձերբակալեր են զայնս: Այդ միջոցին գողերու պետը ծանրապէս վիրաւորուել է: Այդ չորսգործք Պայլնարը գնացող ուղեւորներ կողոպտած և այլ ասպատակութիւններ ի գործ դրած էին:

— Քաղաքապետութիւնը լուր առած լինելով որ ածխախտ (charbon) կոչուած սոսկալի հիւանդութիւնը ծարաղած է թէ՛ մայրաքաղաքիս և թէ՛ գաւառացի ոչխարներուն մէջ, հրամայած է՝ պահուեցանք քննիչ Հայտարար պէյի վարակեալ ոչխարաց մի փաճառումն արգելել: Խիստ պատիժներ տնօրինուած են այն մասվաճառաց նկատմամբ որք այս պատուէրին հակառակը գործելու զեն: Կայս. հրամանաւ՝ բժշկական վարժարանը այդ ախտին առաջը պիտի առնու Բասթէօնեան պատուաստի դրութեամբ:

— Կայս. կառավարութիւնը տեսնելով որ եղջիւրաւոր անասնոց յատուկ հիւանդութիւնը բազում վնաս կը պատճառէ երկրագործ դատուն եւ պետութեան, որոշեց է դրամական վարձատրութիւն մը տալ այդ հիւանդութեան դարմանը գտնողին:

— Այնթապէն հասած հեռագրի մը համեմատ՝ «Կեդր. Թուրքիոյ» Գոլէճի մէջ դեկտ. 16ին մեծ հրդեհ մը ծագելով, 2500 ոսկեոյ վնաս պատճառած է:

— Վեհ. Սուլթանը բարեհաճած է Բ. կարգի Մէճիտիյէ պատուանշան շնորհել Վսեմ. Մէրվիշէն էֆէնի:

— Իսթրոմէայի Եպիսկոպոսը արտօնեց է Պուլլար քահանայները՝ տեղւոյն յայն. Եկեղեցեաց մէջ եկեղեցական արարողութիւններ կատարել:

— Գոհութեամբ կը ծանուցանեմք թէ՛ Վեհ. Սուլթանը հաճած է Ե. կարգի Մէճիտիյէ պատուանշան և Արհեստից շքանշան շնորհել Մեծ. Յովհաննէս Էֆ. Կիօզէեանին, որ վերջերս մետաքսեայ հրապանչ օսմանեան գրօշակ մը մատուցած էր Ն. Կ. Վեհափառութեան, նման այն գրօշակին զոր ասկից տասը տարի առաջ յիշեալ արհեստագետին գործարանին մէջ պատրաստուած էր Օսմ. բանակին համար: Մետաքսեայ կերպաներու այդ գործարանն որ ասկից 25 տարի առաջ հաստատուած էր յՕրթապիւղ, այժմ փոխադրեալ յԻսկիտար, մեծապէս յառաջգիւնաց, և կարեւոր դիրք մը գրաւած է, ներքին արտադրութեանց շարքին մէջ:

— Վսեմ. Տոքթ. Խորասանեան Էֆ. և իրեն ընկերացող միւս բժիշկներն՝ որք Վեհ. Սուլթանի հրամանաւ Պէրիք կը գտնուէին հիւժախտի դարմանման համար Քիւրքէի շրտահար գիւտն ուսումնասիրելու, չորեքշաբթի գիշեր մայրաքաղաքս դարձան Աթէնքէն ձեւալնելուց կառավարութիւն:

ԱՐԺԼԻՔ ԳՐԱՄՈՑ			
Օսմ. իրան 100 դր. էն			
Մէճիտիյէ	108 16	Աթ. Մեթ. (6 հատ)	82 20
Մէթալիք	98 20	Բուսիոյ բօլ	90 20
Պէշիք, Ալթիւք	102 10	Եպարքէն	87 22
Քաւարդ մէճիտ	106 20	Գրիմից	51 15
Մանր մէճիտ	101 10	Այդդ. իրա	110 20
Մանէթ թղթադրամ 7 90			
Գոնափիտէ (երեկոյ.)	20 20	Բուս. երկ. բաժին	78
Եւր. փոխ. 4 օլ		Թապիլիյէ (մանր)	14 10
(Թահիլաթը Օսմ.)	79 6	Թապիլիյէ (մեծ)	13 35